ПРАЛЕТАРЫІ ЎСІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

Літаратура і МАСТАЦТВА

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

№ 97 (1734)
Аўторак
4
снежня
1962 года

Цана 4 кап.

У ГЭТЫМ НУМАРЫ

МАСТАКІ РЭСПУБЛІКІ ТРЫМАЮЦЬ СПРАВАЗДАЧУ

ДА ПАЧАТКУ ДЭКАДЫ САМАДЗЕЙНАСЦІ — ШЭСЦЬ ДЗЁН

ВЫСОКАЕ МАЙСТЭРСТВА — АДМЕТНАЯ РЫСА СУЧАСНАСЦІ Ў ЛІТАРАТУРЫ

З камандзіроўкі ў дні Пленума

НАБІРАЙ ВЫШЫНЮ, СТАРШЫНЯ!

Міхась ДАНІЛЕНКА

У дні работы лістападаўскага Пленума ЦК нашай партыі давялося мне быць у адным з дальніх калгасаў Лоеўшчыны — у сельскагаспадарчай арцелі імя Карла Маркса. Колькі дзён запар ліў дождж, па канавах аж раўла вада. Старшыня калгаса, Аляксей Яфімавіч Мамстаў, мажны, шыракаплечы мужчына, надоўга паставіў сваю «Волгу» ў гараж і мясіў ботамі гразь разам са мной ад брыгады да брыгады.

Чалавека гэтага я ведаў даўно — яшчэ з таго часу, калі сам працаваў у Лоеўскім раёне настаўнікам. А Мамстаў быў тады дырэктарам Рудня-Марымонаўскай школы, за Сожам. Прыгожыя там мясціны. Вясною Сож залівае лугі, падбіраецца да сядзіб марымонаўцаў,ласкава палошча вецці вербаў у вадзе.

— Быў я там не вельмі даўно, — задуменна гаворыць Аляксей Яфімавіч. — Паверыш? Пры сустрэчы дзядзькі шапкі знімалі. Помняць усё ж, а?

Я ведаў, што райком партыі накіраваў былога дырэктара школы ўзнімаць мясцовы адстаючы калгас. Калі прызнацца па праўдзе, дык не вельмі хацелася Аляксею Яфімавічу мяняць звыклую прафесію настаўніка на пасаду гаспадарчага кіраўніка. Але Мамстаў камуніст і слова партыі для яго — закон.

— Ой, не да спадобы прыйшоўся я тады многім, — усміхаецца Аляксей Яфімавіч. — Абібокаў і захрыбетнікаў не паступова, а адразу так прыціснуў, што аж алей з іх пацёк. Касавурыліся яны, браце, на мяне здорава. Ды нічога, пакрысе абламаліся.

Дождж сячэ і сячэ. Разлілася, затапіла берагі, як вясной, Брагінка. Цячэ яна недзе туды, у Камарынскі раён, да станцыі Іёлча. Тыя мясціны цудоўна апісаны Канстанцінам Паустоўскім у яго «Аповесці аб жыцці». Раздзел «Карчма на Брагінцы». Там — усё знаёмыя месцы: вёска Пагоннае, Іёлча, Камарын. Я гавару Аляксею Яфімавічу, што «Карчма на Брагінцы» вельмі спадабалася выдатнаму рускаму пісьменніку Івану Аляксеевічу Буніну, і ён пісаў аб гэтым з Парыжа пісьменніку Н. Целешаву.

— Вось не чытаў і не ведаў, — ажыўляецца Мамстаў. — А ў тых мясцінах быў: па справах меліярацыі калгаса ездзіць даводзілася. Гэ, каб прыехаў зараз туды Канстанцін Паустоўскі, — не пазнаў бы Камарынскага Палесся.

Мамстаў добра ведае і любіць літаратуру. Цяпер, праўда, не так часта даводзіцца выкройваць старшыні вольную хвіліну, каб узяць у рукі любімую кнігу: адной ворыўнай зямлі ў калгасе звыш дзвюх тысяч гектараў. Усяго ж у калгасе імя Карла Маркса чатыры тысячы семсот гектараў зямельных угоддзяў. І хоць брыгадзіры ў гаспадарцы падабраны цудоўныя, самому таксама прыходзіцца бываць ва ўсіх, як кажуць, куточках.

У памяшканні калгаснай канторы ў вёсцы Баршчоўка брыгадзір Зміцер Яроменка ўважліва прыслухоўваўся да слоў старшыні. Размова ў іх ішла аб гаспадарцы, аб матэрыялах Пленума.

— Як? Святлее на душы, казак? — жартуе Мамстаў.

— А што ж? Правільна, своечасова пастаўлена пытанне аб партыйным кіраўніцтве народнай гаспадаркай, — адказвае Зміцер. — Нашаму калгасу цяпер не крокамі, а вёрстамі трэба адлегласць мераць.

Яшчэ раней у райкоме партыі першы сакратар Віктар Антонавіч Нямкевіч мне даў «арыентацыйныя» лічбы па калгасе імя Карла Маркса. Не сорамна такія лічбы назваць: на сто гектараў сельскагаспадарчых угоддзяў марксаўцы ўжо дамагліся 237 цэнтнераў малака, а мяса — 31,4 цэнтнера на сто гектараў ворыва. Раней нарысісты звычайна ў суседнюю сельскагаспадарчую арцель імя Леніна зазіралі. А цяпер — калгас імя Карла Маркса абагнаў яе.

Дзе ж той ланцуг, за які ўдалося ўхапіцца, каб выцягнуць калгас імя Карла Маркса з прарыву? Я ведаю, што калі старшынёй тут абралі Мамстава, у арцелі «вісела» паўтара мільёны рублёў (у старых грошах) даўгоў, свінкі хутчэй былі падобны на ганчакоў, а ў кароў рэбры можна было яшчэ здалёк пералічыць.

Людзі! Вядома ж, людзі памаглі старшыні, калі ўбачылі, што прыехаў ён да іх назаўсёды — не так, як яго папярэднік Касюк.

Аляксей Яфімавіч змог згуртаваць людзей, да іх парад ён заўсёды прыслухоўваецца. Вось у гэтай самай Баршчоўцы, дзе брыгадзірам Зміцера Яроменку вылучылі, землі былі зусім спустошаны. Іх кіслым торфам «пачаставалі». Пра мінеральныя ўгнаенні ніхто і не заікаўся. Значыць, трэба было весці бой (іменна бой!) у першую чаргу за кармы, як раіў Мікіта Сяргеевіч Хрушчоў.

У калгасе пашырылі пасевы кукурузы, цукровых буракоў. Закупілі групу кароў-кастрамічак. А што? Няхай прывыкаюць яны да беларускай зямлі. Няхай больш малака даюць.

І — зрушылася (хоць і ой, як нялёгка!) справа з месца. Зараз ужо за дзесяць месяцаў гаспадарчага года на кожную фуражную карову надоена звыш 1.700 кілаграмаў малака. А лепшая даярка арцелі Люба Дзюбкіна больш трох тысяч кілаграмаў надаіла.

Быў з гэтай жанчынай год назад Аляксей Яфімавіч у Мінску на рэспубліканскай нарадзе работнікаў сельскай гаспадаркі, Мікіту Сяргеевіча слухаў. Слухаў, а сам тады ж прыкідваў у галаве: а што яшчэ могуць яны «выціснуць» са сваёй гаспадаркі, як зрабіць так, каб яшчэ большы разгон яна мела?

Можа таму і перасталі ездзіць нарысісты са сталічных і абласной газеты ў некалі перадавую гаспадарку — калгас імя Леніна, што перастаў яе старшыня Сяргей Гаўрылавіч Баброў наперад зазіраць, навуковыя разлікі рабіць?

А цяпер вось — зноў Пленум. І можа нездарма сказала Мамставу ўчора даярка, камуністка Ліда Забалоцкая:

— Паверыце, старшынька? Быццам аж падужэлі рукі ў нас, быццам аж сіл прыбавілася, калі рашэнні Пленума слухалі мы. І зробяць, многае зробяць нашы людзі.

— Вядома, зробяць, — згаджаецца Аляксей Яфімавіч. — Так і партыя гаворыць.

... Вечарам стомленыя сядзелі мы ў калгаснай канторы ў Малінаўцы з Аляксеем Яфімавічам Мамставым.

Калгасны старшыня трымае на стале разгорнутай салідную кнігу. Гэта — дваццацігадовы план забудовы калгаса, распрацаваны канторай «Міжкалгаспраект». Роўнымі лініямі працягнуліся вуліцы калгаснага цэнтра. Тут вось будзе парк, тут — школа, тут — бальніца, дзіцячы сад... Пад выносістымі соснамі, на пагорку, вырасце цудоўны палац культуры.

За акном ціха пераміргваюцца зоры, ярка ззяюць электрычныя агні вёскі.

МАСТАК ЧЫТАЕ МАТЭРЫЯЛЫ ПЛЕНУМА

«... Пасля набыцця тэлевізара вашай вытворчасці не тэлевізар, а тэлевізійнае атэлье стала маёй «забавай».

Вы ўяўляеце, зразумела, што гэта за «забава» мецць справу з тэлевізійным атэлье. Згарэць з сораму павінен дырэктар завода, які атрымаў такое пісьмо.

(З даклада М. С. Хрушчова).

— Ганьбіць свае імя не дазволю!

Мал. Ул. БАРАНОЎСКАГА.

Трыпціх К. Касмачова «Незабыўнае».

З рэспубліканскай мастацкай выстаўкі 1962 года.

ТВОРЧЫ ГОД МАСТАКОЎ

Мінулы тыдзень для беларускіх мастакоў і работнікаў Дзяржаўнага мастацкага музея БССР быў асабліва напружаны — у залах музея ішла падрыхтоўка да адкрыцця рэспубліканскай выстаўкі выяўленчага мастацтва.

І вось у суботу ўвечары каля 500 жывапісных палотнаў, скульптур, графічных лістоў і твораў мастацкага шкла і керамікі прадсталі перад гледачом. Старшыня Саюза мастакоў БССР В. К. Цвірко коратка ахарактарызаваў значэнне і асаблівасці сёлетняй выстаўкі. Ён зазначыў, што яна ў нейкай меры адлюстроўвае пошукі новых шляхоў і тыя змены, якія сталі характэрнымі для нашага мастацтва, асабліва пасля XXII з'езда партыі.

Я папрасіў Віталія Канстанцінавіча даць невялікае інтэрв'ю для «Літаратуры і мастацтва».

Год гэты быў цікавы, зазначыў В. Цвірко, і напружаны, хоць зроблена далёка не ўсё, што хацелася б. Падрыхтоўка і правядзенне ў канцы зімы рэспубліканскага з'езду мастакоў, разнастайная творчая і арганізацыйная дзейнасць новых праўленняў саюза і Мастацкага фонду, творчыя камандзіроўкі мастакоў у калгасы і на прадпрыемствы рэспублікі, паездкі ў дамы творчасці, семінары, абмеркаванні, увогуле, накапленне мастакамі жыццёвага матэрыялу і непасрэдная праца над творамі, — такая агульная, далёка няпоўная карціна жыцця калектыву мастакоў. А больш канкрэтна яна знайшла сваё адлюстраванне, напрыклад, у цэлым шэрагу творчых выставак, што былі арганізаваны на працягу года. Вясною прайшлі Тыдзень беларускага выяўленчага мастацтва і веснавая выстаўка. Пазней выставілі свае работы мастакі, якія пабывалі ў замежных турысцкіх паездках. З творчасцю асобных мастакоў гледачы маглі даволі шырока азнаёміцца на персанальных выстаўках Б. Малкіна, П. Гаўрыленкі, А. Шаўчэнкі, Я. Красоўскага, М. Тарасікава і А. Заспіцкага.

Цікава прайшло абмеркаванне выстаўкі плакатаў, прадстаўленых на рэспубліканскі конкурс, што быў арганізаваны Белдзяржвыдавецтвам сумесна з секцыяй плакатыстаў. Другі такі конкурс праходзіць зараз, і гэта вельмі добра, калі ўлічыць наша адставанне ў галіне плакатнага мастацтва.

Дрэнна абстаіць справа ў нас з падрыхтоўкай кадраў мастакоў-прыкладнікаў, няма і дастатковай тэхнічнай базы для развіцця мастацкіх промыслаў. Але тое-сёе ў гэтай галіне ўсё ж робіцца. Цікавыя работы выканалі, напрыклад, мастакі Г. Вашчанка і Ул. Стальмашонак у памяшканні тэхналагічнага інстытута, у Палацы піянераў. Цяпер Б. Малкін распрацоўвае праект афармлення кафэ аэрапорта. Мастакам мяркуецца даручыць і рад іншых інтэр'ераў горада. Гэта будзе добрым пачаткам. Апроч таго Мастацкаму фонду абяцаюць перадаць адно з прадпрыемстваў рэспублікі для развіцця керамічнай вытворчасці.

Нельга не закрануць у нашай размове і стан мастацтвазнаўчай крытыкі.

— Нельга, — пагаджаецца Віталій Канстанцінавіч, — тым больш, што стан яе пакідае жадаць лепшага. У нас мала і недастаткова кваліфікавана пішуць аб мастацтве.

Нават працы нашых вучоных з Інстытута мастацтвазнаўства, энтнаграфіі і фальклору часам вельмі непрафесіянальныя, не вызначаюцца глыбінёй, арыгінальнасцю думкі і аб'ектыўнасцю ацэнак. Не задавальняе мастацкую грамадскасць і тое, што паяўляецца ў перыядычным друку. Ды калі што і паяўляецца, дык ад выпадку да выпадку. Вядома, віною тут інертнасць нашай секцыі крытыкаў. Але і самі мастакі павінны праяўляць больш зацікаўленасці ў абмеркаванні сваёй творчасці, а то мы, што грэх таіць, часам хваравіта ўспрымаем крытыку ўвогуле, нават добразычлівую. Вельмі раўнівыя многія з нас да сябе. І гэта таксама нараджае інертнасць крытычнай думкі. Вось спадзяёмся, што сёлетняя выстаўка ўжо ж выкліча жаданне сур'ёзна пагаварыць, не ў прыклад Усесаюзнай, абмеркаванне якой так і не ўдалося правесці. Усё ж сёлетняя наша выстаўка, як і выстаўка работ мастакоў тэатра і кіно, што экспануецца ў салоне, з'яўляецца падзеяй. Заўважце, яна многім адрозніваецца ад выставак мінулых гадоў. У ёй несумненна ёсць штосьці свежае...

І гэта сапраўды так. Першыя ж гледачы — госці і самі мастакі з цікавасцю аглядаюць работы. Завязваюцца спрэчкі, даюцца першыя ацэнкі. Твораў, як ужо гаварылася, многа, тут цэлая серыя пейзажаў В. Цвірко, Я. Зайцава, вытанчана прыгожы нацюрморт «Хрызантэмы» А. Марыкса, лірычны нацюрморт В. Жолтак «Сон-трава», гарадскія пейзажы А. Кроля, работы маладых мастакоў і скульптараў — цікавыя партрэты А. Анікейчыка, скульптура «Рамонка» Г. Мурамцава, у якой аўтар паставіў перад сабою задачу вырашыць лірычную тэму; пейзажы П. Данелія, якія сведчаць аб пошуках аўтарам новай манеры.

Ля многіх работ гледачы падоўгу спыняюцца. Нельга, несумненна, абысці ўвагай работы М. Савіцкага, К. Касмачова — яго трыпціх, прысвечаны Уладзіміру Ільічу Леніну, карціну Г. Паплаўскага «Дзяўчына ля акна», пейзаж М. Казакевіча «Возера», графічную сюіту А. Кашкурэвіча, тэмпера Б. Заборава, гравюры А. Паслядовіч, скульптуру «Рабочы» М. Якавенкі...

Пачуццё сучаснасці, творчая своеасаблівасць мастака заўсёды вабіць і выклікае ў гледача пачуцці, жаданне пранікнуць ва ўнутраны свет аўтара.

І наадварот, глядач застаецца раўнадушным у адказ на раўнадушнасць аўтараў, на паўтарэнне пройдзенага ў мастацтве, чым, на жаль, таксама адрозніваецца нямала твораў, што трапілі на выстаўку.

І гаворачы пра гэтую аднастайнасць, нельга не заўважыць, што выклікана яна тым, што некаторыя мастакі, у пошуках сучаснай манеры, не ідуць далей чыста вонкавых прыёмаў. Будучы ўнутрана непадрыхтаванымі, яны адрываюцца ад старых шаблонаў, трапляючы ў новыя.

Пошукі новага заўсёды цяжкія. Шчырае імкненне да прастаты, чалавечнасці, адмаўленне ад напышчаных, ілжывых па тэмах і думках работ патрабуе і сапраўды новых сродкаў выяўлення, сапраўды высокага майстэрства Выстаўка, на маю думку, сведчыць аб пераходным этапе ў развіцці беларускага мастацтва і ўжо адно гэта робіць яе прывабнай.

С. АРКАДЗ'ЕЎ.

Канстытуцыя гарантуе...

Хто кінуў на яго нават кароткі позірк, не забудзе ніколі, хоць і быў той здымак змешчаны ў адной з газет, здаецца, летась. Гэта былі рукі. Рукі, вузлаватыя і мазольныя, застылі ў суровай роспачы. Пад здымкам стаяў кароткі подпіс: «Рукі беспрацоўнага»...

Няма большай бяды, чым тая, якую выказалі гэтыя застылыя рабочыя рукі. І няма больш вялікага шчасця, больш высокага права, чым тое, якім валодаюць вось гэтыя дзве жанчыны на нашым здымку. Паглядзіце, якой спакойнай упэўненасцю свецяцца твары прадзільшчыц Мінскага камвольнага камбіната Надзі Дзіюк (злева) і Ніны Крук. Ні сёння, ні заўтра, ніколі не давядзецца ім пазнаць, што яно азначае, страшнае слова «беспрацоўе». Савецкая Канстытуцыя, свята якой 5 снежня адзначае наш народ, гарантуе ім гэта.

ВЫСОКАЕ ПРЫЗВАННЕ САВЕЦКАГА МАСТАЦТВА — СЛУЖЫЦЬ НАРОДУ, СПРАВЕ КАМУНІЗМА

АГЛЯД КІРАЎНІКАМІ ПАРТЫІ І ЎРАДА ВЫСТАЎКІ ТВОРАЎ МАСКОЎСКІХ МАСТАКОЎ

1 снежня кіраўнікі партыі і ўрада наведалі выстаўку твораў маскоўскіх мастакоў, наладжаную ў Цэнтральнай выставачнай зале і прысвечаную 30-годдзю Маскоўскага аддзялення Саюза мастакоў.

У залах выстаўкі экспануецца больш чым 2.000 твораў жывапісу, графікі і скульптуры.

На выстаўцы прадстаўлены розныя работы, створаныя маскоўскімі мастакамі за трыццаць гадоў. Яны разнастайныя па сваёй тэматыцы, па жанрах, творчых прыёмах, выканаўчай манеры. Тут — шырока вядомыя палотны, скульптуры, рысункі, плакаты, карыкатуры, творы прыкладнога і дэкаратыўнага мастацтва. Многія з выстаўленых твораў прысвечаны падзеям рэвалюцыі, аднаўленню гаспадаркі і мірнаму будаўніцтву, гераічным тэмам Вялікай Айчыннай вайны, працоўнаму подзвігу народа ў барацьбе за камунізм. На выстаўцы прадстаўлены творы вядомых майстроў Н. Андрэева, Ф. Багародскага, Е. Белашовай, С. Герасімава, І. Грабара, А. Дэйнекі, Б. Іягансона, К. Істоміна, С. Канёнкава, П. Канчалоўскага, П. Корына, Кукрыніксаў, А. Мацвеева, Г. Ніскага, А. Асмеркіна, А. Пластава, Б. Прарокава, Ф. Рашэтнікава, Я. Ромаса, В. Сярова, П. Шухміна, К. Юона і іншых.

Багата прадстаўлен раздзел графікі. Тут побач з работамі такіх выдатных майстроў, як В. Фаворскі, Дэні, Маор, Д. Шмарынаў, выстаўлены творы Б. Яфімава, А. Ганчарова, Д. Дубінскага, П. Мітурыча, а таксама маладых графікаў Г. Захарава, І. Галіцына і іншых.

Выстаўка выклікае вялікую цікавасць, ажыўленыя дыскусіі. Менш чым за месяц з дня яе адкрыцця выстаўку наведала звыш 100 тысяч гледачоў.

Маюць цікавасць работы раду мастакоў, якія раней не выстаўляліся. На выстаўцы ўзнікаюць спрэчкі, дыскусіі вакол работ мастакоў, якія адступаюць ад традыцый рускага, савецкага сацыялістычнага мастацтва. Ажыўлена абмяркоўваюцца і работы мастакоў-рэалістаў, якія вызначаюцца сваёй манерай пісьма, напрыклад, работы такіх розных майстроў, як А. Дэйнека, А. Пластаў, і А. Лакціёнаў. Кожны з гэтых мастакоў у сваёй творчай манеры вырашае праблему стварэння твораў аб жыцці нашага народа. Некаторым не падабаецца манера пісьма мастака А. Лакціёнава, яго дэталізацыя рысунка, якая часам трактуецца як фатаграфічнасць. Іншыя гледачы вітаюць яго творы як ясныя па зместу і па форме.

Ёсць на выстаўцы творы, якія выклікаюць пачуццё нездаволенасці, сур'ёзныя пярэчанні. Гэта датычыць і некаторых майстроў старэйшага пакалення, і раду маладых мастакоў. У некаторых карцінах Р. Фалька («Агаленая», «Нацюрморт»), А. Дрэвіна, А. Васняцова, П. Ніканава («Геолагі»). А. Полагавай («Мацярынства») яўна праяўляюцца фармалістычныя тандэнцыі, людзі выглядаюць у іх творах уродліва, прыніжана.

У час агляду выстаўкі таварыш М. С. Хрушчоў, кіраўнікі партыі і ўрада выказалі рад прынцыповых палажэнняў аб высокім прызванні савецкага выяўленчага мастацтва, якое разнастайнымі сродкамі павінна праўдзіва адлюстроўваць жыццё народа, натхняць людзей на будаўніцтва камунізма, выхоўваць у чалавеку самыя лепшыя, самыя высакародныя пачуцці, глыбокае разуменне прыгожага. Іменна да гэтага клічуць работнікаў мастацтва наша партыя, яе новая Праграма. Лепшыя работы савецкіх мастакоў, экспанаваныя на выстаўцы, паспяхова вырашаюць гэтыя творчыя задачы.

Разам з тым сярод мастакоў сустракаюцца і такія, у творчасці якіх ёсць няправільныя тэндэнцыі. Яны не заўважаюць новых з'яў у нашым жыцці, без любві і павагі да чалавека ствараюць карціны, раўнадушныя і халодныя, у духу пераймання фармалістычных узораў у жывапісу і скульптуры.

Знаёмячыся з такімі, напрыклад, карцінамі, як «Снеданне» А. Васняцова, «Геолагі» П. Ніканава, і некаторымі іншымі, таварыш М. С. Хрушчоў сказаў:

— Карціна павінна ўзвышаць чалавека, натхняць і весці яго на высакародны подзвіг. А хіба падобныя карціны могуць выканаць такія высокія грамадскія задачы?

(Заканчэнне на 2-й стар.)

НА АБЛАСНЫХ АГЛЯДАХ

У САМАДЗЕЙНАСЦЬ — ПА КОНКУРСУ?

В. ЗАХАРАЎ,
заслужаны дзеяч культуры БССР

Больш чым на пятнаццаці раённых аглядах мастацкай самадзейнасці Мінскай вобласці выступалі харавыя калектывы настаўнікаў і медыцынскіх работнікаў. Мяне гэтая з'ява, прызнаюся, кранула, бо ўдзел у аматарскім мастацтве сельскай інтэлігенцыі надае яму новыя якасці і рысы. Важна і іншае: калі настаўнікі школы спяваюць самі, дык можна спадзявацца, што яны навучаць любіць песню і музыку сваіх вучняў.

Некаторыя калектывы дасягаюць сапраўднага майстэрства выканання. Да гэтага, безумоўна, і павінна імкнуцца самадзейнасць.

Аднак працэс станаўлення калектыву, яго шлях да майстэрства павінен ісці натуральна, а не штучна. На жаль, даволі часта бывае, калі палац ці дом культуры аб'яўляе конкурс на права наведваць самадзейны хор, аркестр ці танцавальны калектыў. Звярніце ўвагу — конкурс! Не проста прымаюць аматараў спеваў ці танцаў у гуртку, а па конкурсу, арганізоўваючы адбор. Ці не з'яўляецца гэта самамэтаю — дамагчыся, чаго б гэта ні каштавала прафесіянальнага ўзроўню адразу, адразу здзіўляць і захапляць!

Гэтым, зразумела, зусім не хачу сказаць, што я супраць высокага прафесіянальнага ўзроўню мастацкай самадзейнасці. Проста хочацца падкрэсліць, што самадзейнасць павінна быць справай усіх, хто жадае ў ёй удзельнічаць.

І таму, думаецца, майстрам мастацтва, захапляючыся і радуючыся высокай выканаўчай культуры і гучанню прызнаных калектываў самадзейнасці, трэба не ў меншай меры радавацца паяўленню і развіццю маладых калектываў. І не толькі радавацца, а памагаць ім, выхоўваць іх удзельнікаў.

На аглядзе самадзейнасці Мінскай вобласці (ды і іншых абласцей) мы бачылі вынікі творчай дапамогі такіх мастакоў-прафесіяналаў, як Р. Шырма, Г. Цітовіч, І. Кузняцоў, П. Акулёнак, І. Сушко.

Добрае гучанне, высокая пеўчая культура ўласцівы народнай харавой капэле вёскі Лебедзева Маладзечанскага раёна. Цікавы і самабытны мужчынскі хор калгаса «Ленінскі шлях» Нясвіжскага раёна. У гэтых і іншых калектывах удзельнічаюць не выбраныя па конкурсу таленты, а вялікія аматары мастацтва, якія ўвесь вольны час аддаюць самадзейнасці.

Прыемна адзначыць, што на гэтым аглядзе было значна больш, чым раней, харавых калектываў калгасаў, саўгасаў, фабрык, заводаў, навучальных устаноў. І няхай некаторыя з іх яшчэ толькі пачынаюць сваё творчае жыццё. Галоўнае ж — пачатак зроблены.

У рэпертуары калектываў шырока былі прадстаўлены творы класікаў, савецкія песні, беларускія народныя песні і танцы, творы беларускіх кампазітараў, паэтычныя і празаічныя творы беларускіх пісьменнікаў, а таксама творы рускага і братніх народаў нашай краіны і краін народнай дэмакратыі.

Варта таксама адзначыць разнастайнасць жанраў: хоры і ансамблі, квартэты, дуэты і салісты, аркестры народных інструментаў, дудары і баяністы, цымбалісты і балалаечнікі, эстрадныя аркестры, акрабаты, жанглёры і ілюзіяністы. Многімі калектывамі былі падрыхтаваны літаратурна-музычныя кампазіцыі з шырокім выкарыстаннем мясцовага матэрыялу з жыцця раёна, калгаса, завода.

Не ўсё задуманае атрымала яркае ўвасабленне на сцэне. Так, напрыклад, добрая па зместу «Нарачанская сюіта» прайграе з-за вялікай колькасці неістотнага, паўторнага. Вялікі калектыў, які паклаў шмат працы і энергіі, аказаўся бездапаможным у самых простых рэчах. Ці толькі яго гэта віна? Думаецца, што вінаваты ў гэтым і дзеячы нашага мастацтва. Пра гэтую задуму ведалі даўно, чакалі ад яе многага, а вось дапамогі не аказалі.

Нешта падобнае адбылося і з салігорцамі, з калектывамі мастацкай самадзейнасці Барысаўскага фанерна-запалкавага камбіната, Беларускага аўтазавода, Слуцкага Дома культуры.

Наша самадзейнасць набывае ўсё больш масавыя формы, даходзіць да брыгады, да невялікага сельскага клуба. Яна спрабуе (і часта не без поспеху) вырашаць новыя пытанні, ствараючы сучасныя творы ў многіх жанрах. Зразумела, што ў гэтай справе здараюцца і хібы. Адны калектывы, не разлічыўшы сваіх сіл, бяруцца за складаныя праблемы, другія, не валодаючы вопытам, не ўмеюць ярка паказаць задуманае. Ёсць і яшчэ адна небяспека — коснасць, прывычка да традыцыйных форм і характару мастацкай самадзейнасці. Гэтая прывычка, на жаль, бытуе і сярод кіраўнікоў калектываў, часам спецыялістаў-прафесіяналаў, якія спрабуюць сляпа пераносіць на самадзейную глебу рэпертуар і манеры выканання прафесіянальнага мастацтва.

Іншы такі спецыяліст, прагледзеўшы танцы «На ферме», «Кукуруза», «Нарачанскія рыбакі», праслухаўшы песні, створаныя сёння, неадабральна паківае галавой і глыбакадумна скажа: «Так то яно так, але ж дзе народнае?» І колькі вы ні будзеце даказваць яму, што ў гэтым танцы ці песні гучыць беларуская сучасная музыка, што ў іх паказаны сённяшні дзень беларускай калгаснай вёскі, горада ці завода, — ён бачыць «народнасць» толькі ў «Бульбе» ці «Ой, рана на Івана». Бясспрэчна, вялікую спадчыну народнага мастацтва трэба захоўваць і берагчы. Але захоўваць — гэта значыць памнажаць і развіваць далей, а не кансерваваць. Танцы «Кукуруза», «Нарачанскія рыбакі», песня «Ручнікі» не менш народныя, чым «Юрачка» ці «Бульба» (дарэчы, грунтоўна перапрацаваныя мастаком-прафесіяналам І. Маісеевым).

Мяне заўсёды радавала і здзіўляла вялікая любоў і адказнасць, з якой ставяцца ўдзельнікі самадзейнасці да мастацтва. Яны без наракання пераносяць шматлікія цяжкасці, выступаючы пасля працоўнага дня, едучы ў любое надвор'е за дзесяткі кіламетраў. Міжволі думаецца, як шмат увагі, чуласці і падтрымкі патрэбна гэтым энтузіястам, як тонка і глыбока трэба адчуваць нараджэнне новага ў народным мастацтве, клапатліва ахоўваць і развіваць яго.

І бадай першым практычным крокам у гэтай справе было б пасля аглядаў пачаць аб гэтым шырокую гаворку — гаворку пра развіццё новых з'яў у народным мастацтве з удзелам у ёй як спецыялістаў-прафесіяналаў, так і ўдзельнікаў самадзейнасці, партыйнага, прафсаюзнага, камсамольскага актыву.

У рэпертуары інжынера аддзела галоўнага канструктара Мінскага аўтазавода Іосіфа Гарэцкага многа гумарыстычных твораў беларускіх пісьменнікаў. На здымку вы бачыце хітраватага беларускага селяніна, які выступае за сведку перад панам суддзёй. Гэта І. Гарэцкі чытае верш Ф. Багушэвіча «Сведка».
Фота Ул. КРУКА.

МУЗЫКА У ЦЫРКУ

Як гэта ні дзіўна, раней цыркавыя аркестры амаль заўсёды былі надзвычай слабыя па сваёй кваліфікацыі, а музыкантаў, што ігралі ў такіх аркестрах, нават не лічылі за прафесіяналаў.

Аднак узрослыя культурныя запатрабаванні савецкіх гледачоў прымусілі разглядаць музычнае афармленне цыркавога паказу як справу вельмі важную. Адзін за другім сталі ўзнікаць цыркавыя аркестры, якія адпавядаюць запатрабаванням нашай сучаснасці. Прыемна адзначыць, што адным з першых сярод іх быў аркестр Дзяржаўнага цырка Беларускай ССР.

У адрозненне ад іншых, гэты калектыў працуе ў адным і тым жа складзе ўжо шмат гадоў. Ён валодае выдатным пачуццём ансамбля, чысцінёй інтанацыі і значнымі тэхнічнымі магчымасцямі. Паказальна, што ўсе гэтыя якасці яскрава праяўляюцца не толькі пры выкананні сольных нумароў і кароткіх музычных п'ес, але і ў час працяглых акампанементаў (напрыклад, пры так званых «конных» нумарах, калі на працягу 10—15 мінут аркестр павінен без перапынку іграць галоп у надзвычай хуткім тэмпе). Такая ігра вымагае ад музыкантаў вялікага напружання фізічных сіл, тэхнічнага майстэрства. І калі аркестр здольны вытрымаць гэтае напружанне да канца і пры гэтым захаваць дасканаласць выканання і патрэбную нюансіроўку, такі калектыў можна лічыць сапраўды першакласным.

Для цыркавых аркестраў стаў традыцыйным так званы «салонны» склад (невялікая струнная група, флейта, габой, адзін-два кларнеты, валторна, трубы, трамбон), па сваёй тэмбравай разнастайнасці даволі абмежаваны. Больш багатыя магчымасці для выканання цыркавой музыкі, безумоўна, маюць эстрадныя калектывы з больш маляўнічай аркестравай палітрай, мацнейшым гучаннем, шырэйшым выканаўчым дыяпазонам. Аркестр Дзяржцырка БССР мае менавіта такі склад. І за гады сваёй дзейнасці ён набыў даволі шырокую вядомасць. Акрамя суправаджэння цыркавых спектакляў, калектыў выступае з самастойнымі праграмамі на Мінскай студыі тэлебачання, запісвае на магнітафонную плёнку музычныя творы для Беларускага радыё.

За гады свайго існавання аркестр набыў нямала каштоўных і добрых традыцый. Адна з іх — сапраўды творчая атмасфера ў калектыве. Ён надзвычай працавіты, ніколі не шкадуе часу на рэпетыцыі. Тут часта практыкуюцца заняткі па групах, адведзены спецыяльны час для настройкі інструментаў і не бывае выпадку, каб які-небудзь аркестрант спазніўся на працу ці прыйшоў на спектакль, не ведаючы ў дасканаласці сваю партыю, не паўтарыўшы яе тэхнічна складаныя месцы.

І яшчэ адна характэрная рыса — амаль кожны з артыстаў аркестра валодае не адным, а двума, трыма і нават чатырма музычнымі інструментамі. Гэта значна пашырае выканаўчыя магчымасці параўнаўча невялікага калектыву (у ім усяго пятнаццаць выканаўцаў і дырыжор). Асаблівую прыгажосць і сучаснасць гучання надаюць аркестру электрамузычныя інструменты: вібрафон, электрагітара, клавіяліна, аркестрыён і інш.

У калектыве ёсць нямала таленавітых музыкантаў. Па-сапраўднаму ўлюбёныя ў сваю справу, яны працуюць у аркестры з дня яго заснавання. Гэта — дырыжор аркестра і выдатны піяніст Д. Сакалоў, які сам піша музыку і ўмее добра інструментаваць творы (яго пяру належаць Уверцюра на тэмы беларускіх народных песень, аркестравыя апрацоўкі «Юрачкі», «Нёмана», «Лянка»). Гэта — саксафаніст і скрыпач П. Бакліцкі, які валодае цудоўным гукам, тэхнікай, фразіроўкай на абодвух інструментах і вядомы як добры аркестроўшчык (яго пералажэнні выконваюцца ў многіх цыркавых аркестрах Савецкага Саюза). Нельга таксама не адзначыць скрыпача і трамбаніста М. Рыскіна, у выкананні якога гучаць сольныя скрыпічныя эпізоды, і ўдарніка У. Аляксандрава — музыканта, надзеленага надзвычай вострым пачуццём рытму і сапраўды мастацкім густам.

За дырыжорскім пультам — Д. Сакалоў.

Добрыя выканаўчыя якасці аркестра не раз адзначалі выдатныя савецкія і зарубежныя цыркавыя калектывы і асобныя артысты.

Аднак ці заўсёды задавальняе густы слухачоў цыркавая музыка? Ці заўсёды выносяць яны са спектакля добрыя музычныя ўражанні, пачуццё сустрэчы з сапраўдным мастацтвам?

На жаль, не! І залежыць гэта часта не ад аркестра. Справа ў тым, што часцей за ўсё кожная цыркавая група ці асобны артыст афармляюць свой нумар музыкай, кіруючыся толькі ўласным густам. А ён не заўсёды бывае высокі. Падабраўшы музыку, якая, на яго думку, пасуе да цыркавога нумара, артыст звычайна аддае аркестраваць яе мала дасведчанаму інструментоўшчыку з абавязковай умовай, каб аркестроўка «падыходзіла» для любога магчымага складу цыркавога аркестра. Тут ужо не застаецца нічога іншага, як пісаць так, каб можна было выконваць музычны нумар са скрыпкамі і без іх, з трубамі і без труб, з раялем і без яго, з «аркестрам» у тры чалавекі і аркестрам у трыццаць.

Безумоўна, такая унісонная, «на ўсе выпадкі жыцця» аркестроўка не толькі не мае мастацкай каштоўнасці, але, шчыра скажам, псуе сам музычны твор, робіць яго шэрым і нецікавым. Вось з такімі «аркестроўкамі» і прыходзіцца штодзённа «змагацца» нашаму аркестру.

Выбар музыкі для сваіх нумароў самімі артыстамі ці выпадковымі «музычнымі афарміцелямі» прыводзіць да неверагоднай стракатасці цыркавой музыкі. Тут можна пачуць у самых дзіўных спалучэннях і музыку з буйных сімфанічных твораў Бетховена, Ліста ці Шуберта, і побач траскучы марш «лейбгвардзейскага палка», музыку з балетаў Чайкоўскага, опер Глінкі і Барадзіна, і шумны амерыканскі факстрот, песні і інструментальныя творы савецкіх кампазітараў, а па суседству — урывак са старой аперэты, напісанай больш ста гадоў назад.

У якасці прыкладу можна прывесці апошнюю цыркавую праграму, з якой выступаюць у Мінску нашы літоўскія сябры. Сама па сабе гэтая праграма — цікавая і змястоўная, а вось што датычыць музыкі, тут можна пажадаць многа лепшага. Так у адных і тых жа нумарах (ці ў суседніх) можна пачуць і прымітыўна аркестраваную літоўскую народную музыку і песні савецкіх кампазітараў, урыўкі з аперэты «Прадавец птушак» і чэшскі «Вішнёвы сад», нейкі кафэшантанны марш і рускі народны танец. Не варта, на маю думку, было ўключаць у нумар вышэйшай школы верхавой язды мелодыі «Падмаскоўных вечароў» і «Марша энтузіястаў». Па спецыфіцы гэтага нумара ў музыцы павінны быць нечаканыя люфт-паузы, паскарэнні, прыпынкі і такая рытмічная «апрацоўка» не толькі скажае песні, але і робіць іх гратэскнымі. А між тым менавіта з гэтымі песнямі ў кожнага савецкага чалавека звязаны пачуцці, далёкія ад камічнага ці смешнага.

Вось так і атрымоўваюцца своеасаблівыя «нажніцы» паміж аркестрам, які мае вялікія патэнцыяльныя магчымасці, і тым рэпертуарам і «музычным матэрыялам», які ён вымушаны выконваць па ходу цыркавой праграмы.

Музыку ў цырку трэба разглядаць не як нейкі «дадатак» да праграмы, а як раўнапраўнага ўдзельніка цыркавога паказу. Музыка ў цырку таксама можа і павінна ўздзейнічаць на мастацкія густы наведвальнікаў, прыносіць ім эстэтычную асалоду, задавальняць іх культурныя запатрабаванні. Але для гэтага трэба вырашыць у першую чаргу пытанні рэпертуару і сапраўднага мастацкага музычнага афармлення цыркавых спектакляў. Хочацца верыць, што нашы кампазітары вырашаць іх і музыка для цырка перастане быць занядбаным жанрам мастацтва.

Д. ЖУРАЎЛЕЎ.

Канстытуцыя гарантуе...

Хто гэтыя маладыя людзі, якіх наш фотакарэспандэнт застаў у час падрыхтоўкі да новага эцюда! Прафесіянальныя акцёры! Пакуль што не. Але...

Але маляр Галя Кісялёнак з Мінска, машыніст з Оршы Леанід Кавалёў і загадчык клуба з Іўеўскага раёна Зянон Пазняк — студэнты Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута. І яны будуць акцёрамі, прыйдуць праз некалькі гадоў з дыпломамі ў творчыя калектывы тэатраў. Іх мара збудзецца не толькі таму, што ёсць прызванне, ёсць здольнасці. Збудзецца яна і таму, што ў нашай краіне кожны чалавек мае права на адукацыю.

Мы не здзіўляемся, што маляр, машыніст, даярка, токар прыходзяць у аўдыторыі вышэйшых навучальных устаноў, што ім даступныя ўсе здабыткі культуры і навукі ад сістэмы Станіслаўскага да тэорыі адноснасці Эйнштэйна. Не здзіўляемся, бо прымаем гэта як належнае, як натуральнае права чалавека.

НЕ ПРОЙДЗЕМ МІМА!

ЧЫТАЦКАЯ РЭПЛІКА ГЛЕДАЧА ВЫСТАЎКІ

Недасведчаны ў выяўленчым мастацтве чалавек, я не бяруся меркаваць, у якой ступені рэспубліканская мастацкая выстаўка, што адкрылася ў суботу, з'яўляецца скарбніцай высокага прафесіянальнага майстэрства. Тут, безумоўна, скажуць сваё слова спецыялісты. Але што яна — рассаднік элементарнай непісьменнасці і абыякавасці да роднай мовы, дык у гэтым я адразу разабраўся, прайшоўшы па залах Мастацкага музея.

У мяне такая прывычка (не ведаю, правільная ці не) — спачатку даведаюся назву карціны, а потым ужо разглядаю намаляванае з найбольш зручнай дыстанцыі. І вось падыходжу да рамы, чытаю: «Даўгала М. Х. **Сеў»**. Адступаю, гляджу: хто сеў, куды сеў, чаго сеў? Ніхто, бачу, нікуды не сеў, на палатне — вясна, ходзіць на выгане статак кароў, у далечыні за вёскай — ралля, якая просіць зярнят... Ах, вось яно што — час сяўбы, **сяўба!** А бадай вас, думаю, — якую загадку задалі!

І ля сур'ёзнай карціны рассмяяўся.

Ды ўжо калі настроіўся на смех — пайду, думаю, да сатырычнай графікі, высмеюся, каб не здавацца дзіваком. На гэты раз парашыў дзейнічаць наадварот — спачатку паглядзець малюнак, а потым прачытаць подпіс. Кінуўся ў вочы графічны ліст В. Ціхановіча. На ім — свіння і карова, — абедзве саркастычныя, шэльмы — пра нешта вельмі з'едліва гавораць. Пра што ж?

«— Як жывеш рагуля?
— Як у свинарніку.
— А ты?
— Як у **дварцы!»**

Высмяяўся, называецца! Тут калі і хацелася смяяцца, то толькі з «мовы», на якой прымушаюць «ізьясняцца» (падыграем!) свінню і рагулю.

Але гэта хутчэй сумна, чым смешна, — на кожным кроку сустракаць у назвах палотнаў і малюнкаў, у тэкстоўках да сатырычных лістоў такія «перлы»: «Партрэт дзяўчынкі ў **красным світэры»**, «Партрэт **звеньявой»**, «Браслаўскія **азёра»** (аж двойчы), «Зіма ў **Гродно»**, «Партрэт **художніцы»**, «Сабор св. Пятра **у Рыгі»**, «Домскі сабор **у Рыгі»**, «Партрэт агранома А. Я. **Варабьёва»**, **«Антэнны»**, **«Берага** Віліі», «Цікава, як яны ўсе **разсядуцца** на дванаццаці **стуллях»**, «Пачатак футбольнага **сэзону»**, «Бяда, шмат маю жонак, а **ні водная** не хоча мяне прымаць», «Чаму **вясы** стаяць бокам да пакупнікоў?», «Хойзінгер — **высокапастаўленны** генерал НАТА» і інш.

Некалі ў газеце «Літаратура і мастацтва» былі надрукаваны **сяброўскія** шаржы М. Лісоўскага на сваіх калег-мастакоў. А трапіўшы на выстаўку, яны зрабіліся ўжо **«дружаскімі»**.

Хочацца «па-дружаску» сказаць аўтарам непісьменна падпісаных карцін і малюнкаў і тым з арганізатараў выстаўкі, хто павінен быў прасачыць за гэтымі «дробязямі»:

— Давайце будзем паважаць наведвальнікаў выстаўкі не толькі як гледачоў, але і як чытачоў! Навошта ж, гаворачы з людзьмі мовай фарбаў, зневажаць мову гукаў і літар!

А. КАЛІНА.

Андрэю Упіту — 85 год

У сувязі з 85-годдзем з дня нараджэння латышскага пісьменніка А. М. Упіта праўленне Саюза пісьменнікаў БССР звярнулася да яго з прывітаннем.

Дарагі Андрэй Мартынавіч!

Беларускія пісьменнікі горача віншуюць Вас, слаўнага сына латышскага народа, нястомнага працаўніка на літаратурнай ніве, класіка сучаснай латышскай літаратуры, у дзень Вашага 85-годдзя.

Больш паўстагоддзя працуеце Вы ў латышскай літаратуры як празаік, драматург, паэт, крытык, літаратуразнаўца, перакладчык, узнімаючы яе на новыя вышыні і ведучы за сабой новыя пакаленні таленавітых пісьменнікаў. Выхадзец з народных глыбінь, Вы ўвесь свой вялікі, невычарпальны талент аддаяце служэнню працоўнаму народу, клопатам аб яго шчаслівым будучым. Вашы цудоўныя творы ўвайшлі ў залаты фонд шматнацыянальнай савецкай літаратуры, узбагачаючы адначасова скарбніцу сусветнай культуры.

Добра ведае і высока цэніць многія з Вашых твораў і наш беларускі чытач, як і мы, Вашы малодшыя таварышы па літаратурнай працы.

Мы бясконца рады, дарагі Андрэй Мартынавіч, што Вы наш сучаснік, жывяце з намі і, нягледзячы на гады, паказваеце прыклад працавітасці, глыбокай цікавасці да спраў літаратуры, жыцця і працы пісьменнікаў. Ад усяго сэрца шлём Вам найлепшыя пажаданні ў Вашым жыцці і высакароднай дзейнасці Вашай.

Пісьменнік і час

РУПАРЫ ІДЭИ

Павел ДЗЮБАЙЛА

Цяпер ужо рэдка сустракаюцца людзі, якія разумеюць сучаснасць у літаратуры спрошчана, атаясамляюць яе з сучаснай тэмай. Паняцце сучаснасці значна шырэйшае і глыбейшае. Пісаць па-сучаснаму — значыць пісаць на ўзроўні лепшых дасягненняў сённяшняй мастацкай літаратуры, пісаць для цяперашняга, эстэтычна чулага чытача, які не жадае і не можа ўжо прымаць паўпраўду, надакучлівую агульшчыну, халодную рыторыку, траскучую дэкларатыўнасць, фармалістычныя выкрутасы. Патрабаванне сучаснасці твора — гэта таксама патрабаванне інтэлектуальна багатага героя.

Аднак чытаеш аповесці і раманы апошняга часу («Вясеннія ліўні» Ул. Карпава, «Жылі-былі хлопцы» А. Сабалеўскага, «Я — твой друг» Д. Уксусава, «Вецер з палёў» Г. Васюковай, «Мера часу» Л. Арабей і інш.) і адчуваеш, што ім якраз і нестае інтэлектуальнасці, псіхалагічнай напоўненасці, аўтары іх не здолелі стварыць паўнакроўныя маштабныя вобразы нашых сучаснікаў. Падобныя творы «фармальна стаяць на ўзроўні дня. Аднак, напісаныя паспешліва, такія «скараспелкі» нічому нікога не вучаць і не вытрымліваюць выпрабаванне часам» (М. Лынькоў).

У чым жа справа? Галоўнае, як нам здаецца, ў тым, што пісьменнікі ніяк не могуць пазбегнуць ілюстрацыйнасці, ідуць ад пэўных літаратурных схем, а не ад сапраўднага жыцця. Для іх самае важнае — не пранікненне ў з'явы жыцця і іх мастацкае асэнсаванне, а толькі праблемы, пастаўленыя ў творах. Героі цікавяць іх толькі як рупары пэўных ідэй, а не як шматгранныя жыццёвыя вобразы. «Літаратурны твор не становіцца добрым толькі ад таго, што аўтар стаіць на правільным пункце гледжання. Гэта ўсяго толькі перадумова... Права ж называцца пісьменнікам вызначаецца яшчэ і наяўнасцю іншых якасцей... Уся справа ў правільнасці ўвасаблення» (А Зэгерс). Але для глыбокага мастацкага ўвасаблення задумы некаторым нашым пісьменнікам нестае творчай культуры, наогул прафесіянальнага майстэрства. Калі ж пісьменнік разумее гэта, аднак піша аб сучаснасці шэрыя, хоць і «ідэйныя» творы, тым самым дыскрэдытуючы тэму, трэба на ўвесь голас гаварыць аб спекуляцыі надзённасцю.

У творах Ул. Карпава, Д. Уксусава, Г. Васюковай, Л. Арабей шмат адзнак сённяшняга дня: праца на вытворчасці, выхаванне і перавыхаванне моладзі, барацьба за ажыццяўленне маральнага кодэкса будаўніка камунізма і г. д. Але няма галоўнага — пераканаўчага вобраза жывога чалавека — героя нашага часу. Нягледзячы на шматлікія аўтарскія «рэкамендацыі», «атэстацыі», літаратурныя схемы не ажываюць, персанажы не ўяўляюцца як жывыя людзі. Вобраз траціць адзнакі рэальнага героя, калі «абстрактнае пераважае над вобразным, публіцыстычнае вытлумачэнне характараў — над іх раскрыццём у жывым развіцці» (А. Суркоў). Мы не ведаем, як героі думаюць, адчуваюць, наколькі яны развітыя інтэлектуальна, бо пісьменнікі пазбавілі іх глыбокага духоўнага зместу: яны толькі рэгістравалі душэўныя зрухі герояў, не паказвалі характары «знутры», карысталіся аднымі знешнімі прыёмамі абмалёўкі вобразаў. Героі «думаюць» аўтарытэтнымі цытатамі, падганяючы жывыя факты жыцця пад гатовыя палітычныя і эканамічныя формулы. Мы наглядаем, як правіла, грубую імітацыю разумовай і інтэлектуальнай дзейнасці. Духоўная легкаважкасць герояў нярэдка прыкрываецца яшчэ імітацыяй мілай інфантыльнасці, «здаровага» аптымізму. Вось характэрны прыклад.

«— Камунізм для нас не нехта будуе, а мы самі, — гаварыў Валодзя. Твар у яго быў ружовы, ружовая была шыя пад расшпіленым каўняром.

— Правільна, Валодзька, правільна, і я будую камунізм, — весела адазвалася Валя. — Але ўжо як пабудую, то кожны дзень буду ў новай сукенцы хадзіць. Вельмі ў мяне на сукенкі патрэбнасць вялікая!..

— Вось вы жартуеце, — адазвалася Каця. — А колькі ёсць людзей, якія не хочуць будаваць камунізм для ўсіх, а робяць яго самі для сябе. Задавальняюць свае высокія патрэбы, як толькі могуць.

— Такія людзі, вядома, ёсць, — згадзіўся Валодзя. — І я думаю, што лягчэй пабудаваць матэрыяльную базу камунізма, чым выхаваць чалавека сапраўднага камуністычнага грамадства. Але і гэта павінны рабіць мы самі. Трэба акружаць пагардаю людзей, якія жывуць толькі для сябе...»

Гэта размова маладых рабочых за сталом на імянінах (аповесць Л. Арабей «Мера часу»). Такія, часам вельмі правільныя, але заштампаваныя, халодныя разважанні нічога не гавораць пра індывідуальныя, асабістыя адносіны герояў да ўсенароднай справы. Аб падобных героях вельмі добра сказаў Якуб Колас: «У некаторых творах герой «гарыць на рабоце», выступае з вельмі правільнымі прамовамі, але ён пазбаўлены сапраўдных пачуццяў, рыс жывога чалавека, характару». Л. Арабей не здолела паказаць, як справа камуністычнага будаўніцтва праходзіць праз сэрцы і душы герояў, зрабіўшыся сэнсам іх жыцця.

Увасабляючы надзённую задуму (адлюстраванне нялёгкага станаўлення характару былой школьніцы, маладой работніцы Зоі Булат), Л. Арабей не пайшла далей звыклай схемы. Зоя не паступіла ў інстытут, бацькі ўладкавалі яе на гадзіннікавы завод, а яна, спалохаўшыся цяжкасцей, уцякла з

ВЫСОКАЕ ПРЫЗВАННЕ САВЕЦКАГА МАСТАЦТВА — СЛУЖЫЦЬ НАРОДУ, СПРАВЕ КАМУНІЗМА

(Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.).

У час гутаркі М. С. Хрушчоў звярнуў увагу на тое, што некаторыя мастакі фанабэрыста, пагардліва адносяцца да грамадскай думкі аб іх творах, і сказаў, што, калі твор зразумелы толькі яго аўтару і не прызнаецца народам, такі твор нельга аднесці да сапраўднага мастацтва.

На пытанне кіраўнікоў Маскоўскай арганізацыі мастакоў, як ацэньваецца выстаўка ў цэлым, тав. М. С. Хрушчоў адказаў:

— Як і на ўсякай выстаўцы, тут прадстаўлены і добрыя, і сярэднія, і слабыя работы. Арганізатары выстаўкі ў радзе выпадкаў, відаць, пайшлі на павадку ў тых, хто абараняе слабыя і непрымальныя творы, праявілі лібералізм. А такая палітыка не можа прывесці да далейшага ўздыму савецкага мастацтва сацыялістычнага рэалізму. У кіраўніцтве мастацтвам патрэбна ідэйная паслядоўнасць і прынцыповасць, яснасць, дакладнасць і непрымірымасць да любых хістанняў і адступленняў ад галоўнай лініі развіцця нашага мастацтва — мастацтва народа, які будуе камунізм.

Мастакі і скульптары горача падзякавалі таварышу М. С. Хрушчову, кіраўнікам партыі і ўрада за наведанне выстаўкі, увагу да іх творчай працы, за каштоўныя парады і крытычныя заўвагі і сказалі, што яны ўлічаць гэтыя парады і заўвагі ў сваёй творчай рабоце.

* * *

У той жа дзень кіраўнікі партыі і ўрада агледзелі работы некаторых так званых абстракцыяністаў.

Нельга без пачуцця неўразумення і абурэння глядзець мазню на палотнах, пазбаўленую сэнсу, зместу і формы. Гэтыя паталагічныя выкрутасы з'яўляюцца нікчэмным перайманнем дэмаралізаванага фармалістычнага мастацтва буржуазнага Захаду.

М. С. Хрушчоў папрасіў аўтараў прадстаўленых карцін і скульптур растлумачыць, што яны адлюстроўваюць у сваіх работах, якую думку хочуць яны данесці да гледача. У адказ была чуваць толькі незразумелая гаворка, якая сведчыць аб духоўным убостве аўтараў гэтых «твораў».

— Такая «творчасць» чужая нашаму народу, ён адвяргае яе, — гаворыць М. С. Хрушчоў, — вось над гэтым і павінны задумацца людзі, якія называюць сябе мастакамі, а самі ствараюць такія «карціны», што не зразумееш — нарысаваны яны рукой чалавека ці намаляваны хвастом асла. Ім трэба зразумець свае памылкі і працаваць для народа.

Гэтыя словы Мікіты Сяргеевіча сустрэлі адабрэнне савецкіх мастакоў, якія ўдзельнічалі ў аглядзе абстракцыяніцскіх работ.

У заключэнне М. С. Хрушчоў, звяртаючыся да прысутных, падкрэсліў, што пытаннямі развіцця мастацтва, эстэтычнага выхавання працоўных павінны глыбока цікавіцца і штодзённа займацца партыйныя і камсамольскія арганізацыі, творчыя саюзы, Міністэрства культуры, органы друку, радыё, тэлебачанне. Гэта — важныя пытанні ідэалагічнай работы, якія ўсе мы, кіруючыся ўказаннямі Ул. І. Леніна, павінны заўсёды трымаць у цэнтры ўвагі.

У аглядзе выстаўкі твораў маскоўскіх мастакоў, які працягваўся некалькі гадзін, прынялі ўдзел таварышы А. П. Кірыленка, А. М. Касыгін, Д. С. Палянскі, М. А. Суслаў, М. С. Хрушчоў, Л. Н. Яфрэмаў, Ю. В. Андропаў, П. Н. Дзёмічаў, Л. Ф. Ільічоў, В. І. Палякоў, А. П. Рудакоў, А. М. Шалепін. Тут прысутнічалі таксама першы сакратар Маскоўскага гаркома КПСС Н. Г. Ягорычаў, першы сакратар ЦК ВЛКСМ С. П. Паўлаў, загадчыкі аддзелаў ЦК КПСС Д. А. Палікарпаў і Е. М. Чахарын, міністр культуры СССР К. А. Фурцава, галоўны рэдактар газеты «Правда» П. А. Сацюкаў, галоўны рэдактар газеты «Известия» А. І. Аджубей і іншыя.

Тлумачэнні пры аглядзе выстаўкі давалі першы сакратар Саюза мастакоў СССР С. В. Герасімаў, прэзідэнт Акадэміі мастацтваў Б. Ул. Іягансон, сакратар Саюза мастакоў СССР Е. Ф. Белашова, сакратар Саюза мастакоў РСФСР В. А. Сыроў, старшыня Маскоўскага аддзялення Саюза мастакоў Д. К. Мачальскі і іншыя мастакі і скульптары.

ЗА МЯЖУ

У беларускае таварыства дружбы і культурнай сувязі з зарубежнымі краінамі часта прыходзяць пісьмы. У пісьмах—просьба прысылаць новую кнігу беларускага пісьменніка, паведаміць біяграфічныя звесткі пра маладога аўтара, пазнаёміць з музычнымі творамі кампазітараў рэспублікі. Работнікі таварыства ахвотна задавальняюць іх просьбы.

Так, у Польшчу нядаўна былі пасланы творы маладога празаіка В. Быкава і біяграфічныя звесткі аб ім. У Венгрыю, Чэхаславакію, Балгарыю, Кітай, рэспубліку Куба, а таксама Францыю, Італію, Аўстрыю выслалі магнітафонныя запісы канцэрта, складзенага з твораў беларускіх кампазітараў Я. Цікоцкага, М. Чуркіна, П. Падкавырава і іншых. Запісы музычных твораў зроблены ў выкананні Дзяржаўнага народнага аркестра пад кіраўніцтвам народнага артыста БССР І. Жыновіча, сімфанічнага аркестра Беларускай дзяржаўнай філармоніі і іншых калектываў. Народныя беларускія песні «Ды ў зялёнай дуброве», «Кукавала зязюля», «Як на рэчцы», «Ой, бабулька кураняткам пасвіць» запісаны ў выкананні Беларускага дзяржаўнага народнага хору.

У краіны народнай дэмакратыі з цікавасцю пазнаёміліся таксама з мастацкай самадзейнасцю дзіцячых калектываў горада Мінска, запісы якіх таксама выслалі нашым сябрам.

М. УСЦІНАЎ.

У КНІГАРНЯХ БРАТНІХ РЭСПУБЛІК

З кожным годам умацоўваюцца культурныя сувязі Савецкай Беларусі з братнімі савецкімі рэспублікамі. Нядаўна ў Растове-на-Дану была адкрыта спецыяльная кнігарня, дзе можна набыць кнігі на мовах народаў СССР. Рэспубліканская кнігагандлёвая база пасылае ў растоўскую кнігарню кнігі беларускіх пісьменнікаў. Сярод іх—творы Я. Купалы і Я. Коласа на роднай мове, новыя кнігі—«За акіянам» М. Лынькова, «Нямігі крывавыя берагі» Ул. Карпава, «Сустрэчы на ростанях» А. Кулакоўскага, зборнік «Беларускія народныя песні» і іншыя.

Паліцы з творамі беларускіх пісьменнікаў абсталяваны ў кнігарнях Масквы, Кіева, Ташкента, Баку, Вільнюса.

М. НАВІЦКІ.

З ДАЛЁКІХ ПАДАРОЖЖАЎ

Кітай, Манголія, Англія, Італія, Ліван, Югаславія, Грэцыя, Турцыя, Швецыя, Аўстрыя—вось краіны, дзе за апошнія гады пабывалі беларускія мастакі. Іх цікавяць жыццё людзей, прырода, вуліцы і плошчы гарадоў.

Аб гэтым сведчаць і назвы работ «Лондан, парламент», «Рабочы раён Парыжа», «Дождж у Венецыі», «Плошча ў Сафіі», «Порт Бейрут», «Вулачка ў Стамбуле».

Днямі ў Маскве, у Доме дружбы з народамі замежных краін, адкрылася выстаўка работ беларускіх мастакоў, якія былі ў далёкіх падарожжах. Тут экспануецца звыш 50 карцін, гравюр, акварэлей мастакоў В. Цвіркі, Б. Малкіна, П. Масленнікава, І. Ахрэмчыка, Я. Красоўскага, Р. Кудрэвіч, С. Геруса, П. Крохалева, А. Казлоўскага, С. Каткова, В. Беляніцкага, В. Стальмашонка. Масквічы з цікавасцю знаёмяцца з выстаўкай.

М. ТАРАШКЕВІЧ.

ВЕРШЫ. ВЁСНЫ. ВЕРНАСЦЬ

Праўленне Саюза пісьменнікаў БССР звярнулася да А. Русецкага з наступным прывітаннем:

Дарагі Аляксей Сцяпанавіч!

У дзень твайго нараджэння мы, усе пісьменнікі, твае сябры і таварышы, горача віншуем са слаўным пяцідзесяцігоддзем цябе, нашага цудоўнага паэта-лірыка, бездакорнага камуніста, чалавека вялікай сардэчнасці, сціпласці і працавітасці.

Дарагі Аляксей Сцяпанавіч, як грознай зброяй воіна ў часы Вялікай Айчыннай вайны, так і цяпер майстэрскім пяром пісьменніка ты верна служыў і служыш маці-Радзіме. Твае паэтычныя радкі вершаў і паэм, напоўненыя глыбокім роздумам і жыццёвай праўдай, шчыра хвалююць нашых чытачоў светлым імкненнем да шчаслівай будучыні народа, гнеўным асуджэннем таго, што нам перашкаджае ісці ў заўтра.

Ты, Аляксей Сцяпанавіч, у самым росквіце сваіх творчых сіл, і мы, твае сябры, упэўнена чакаем ад цябе новых палымяных і нестарэючых песень.

Жадаем табе, дарагі Аляксей Сцяпанавіч, моцнага здароўя, доўгіх шчаслівых год жыцця і поспехаў на карысць нашага народа.

Віцебск—мой першы горад. Вясковая сямігодка туды ездзіла глядзець «Чапаева», часам юных селькораў выклікала рэдакцыя, а я быў актыўным карэспандэнтам «Віцебскага рабочага» і дарогу добра ведаў: спярша дванаццаць гразкіх вёрст па цёмных пералесках і грэблях да станцыі Замасточча, потым зыркія агні паштовага, потым шызы ад дыму, тлумны і гулкі вакзал, траскучыя сінія раі з-пад трамвайных дуг, камяніцы і глыбокая страшная таямніца Дзвіны пад вятрыстым даўжэзным мастом, за якім...

Маленькая Замкавая вуліца, здавалася, пахла друкарскай фарбай, і гэты свежы і востры пах хваляваў мацней, чым таямніца дужай і быстрай плыні. Заўсёды я заходзіў у кнігарню, прыехаўшы і вяртаючыся на вакзал—заходзіў. На прылаўках тамы, томікі, брашуры. Чырвоныя літары на белай вокладцы—новая кніжка «Полымя рэвалюцыі»! Спачатку—вершы. Знаёмае прозвішча: А. Бурдзель... Ага, гэта той самы, што пісаў пра чужую і сваю спадчыну, пра салдата, які судзіў і караў багацеяў «імем рэвалюцыі рабочых і аратых...»

Што ён скажа цяпер? Верш «У дарозе»:

Месяц—важкая куля,
пудоў сто медзі ў ёй,
груз для цэлага каравана,
а не падае,
плыве над зямлёй,
як пушынка
ад губ каханай...

Ашаламіла і запомнілася адразу, перад вачамі закурыліся хвалі барханаў, дзе сумавала гэтая песня, а коні чуйна лавілі пах аральскага плёса і шамацела трава, такая сухая трава, што, здавалася, пойдзе яна агнём ад стралы метэора. Я ніколі яшчэ не быў там, толькі чытаў, ды падручнік геаграфіі не памог мне да болю яскрава ўявіць караванны, выпалены сонцам стэп, ажно разанула святло па вачах,—такое моцы выбух паэзіі!

Як хацелася набыць часопіс з незвычайным вершам, але грошай было якраз на поезд. І ў тым поездзе, і на позняй дарозе, дзе вецер гнаў насустрач азяблыя, белыя і ў цемрадзі бярозы,—усё яшчэ абдавала варам сонечнага ліўня, уваччу клубіўся жоўты дым пустыні, над якою «крылы вянуць у птушак»...

Мінула больш чым дзесяць вёсен. Рэдакцыя «Полымя» пераязджала ў Дом друку з цёмнага пакойчыка на плошчы Волі. Мы грузілі на машыну небагаты пасляваенны скарб, і тады са мною пазнаёміўся высокі і жылісты русавалосы малады капітан. Густы загар, жалезна-шурпаты поціск, ардэны і медалі пасведчылі, што хлопец нямала пахадзіў па свеце: Алёша Русецкі прыехаў ажно з Порт-Артура. Ваяка з ходу ўключыўся ў пагрузку. Падымалі цяжкую шафу, і я чытаў яму строфы з верша «У дарозе». Ён сарамліва ўсміхаўся і, мусіць, не верыў, што яго слова можа так доўга жыць у чужой памяці.

Ён прывёз вершы адтуль, дзе над сопкамі «парасоны залацістых сосен», дзе «паўзуць па шыльдзе ўніз, у цень, іерогліфаў жукі і змеі». Рана раніцай ён чуў там, як ціха ступае туман па лясных прасёлках тут, на радзіме.

Я пад каскай думку ўжо насіў,
як палалі жоўтых ніў квадраты:
буду жыць—прыйду, для родных ніў
знойдзем негарэлыя зярняты.
Толькі іншы лёс дастаўся мне.
Не тужу я ў сопках невясёлых,
бо, як вецер жыта ўскалыхне,—
чую тут зары вячэрняй шолах.

Пачуць на Усходзе «зары вячэрняй шолах» у «ціхіх скаргах» жыта на Захадзе — гэта пад сілу толькі чуламу паэтычнаму сэрцу. І беларускія паэты, вярнуўшыся з Масквы і з партызанскай пушчы, са шпіталяў і з прыціхлых франтоў, радыя магутнаму святлу вясны, якая зноў «паўзе мясістым хмелем па камлях дубовых»—усе мы, адпетыя, ды жывыя, з захапленнем слухалі «Май» Аляксея Русецкага, дружна рагаталі, калі ён чытаў бліскучую кітайскую мініяцюру «Штукар»:

Паперу пхае ў рот, а з-за шчакі
ён цягне доўга сінія шаўкі.
Кірмаш гудзе, крычаць яму:—
Хо! Хо!
Пасля смяюцца з скупасці яго—
на латцы латка ў штукара
партКі.

Заўзяты падарожнік і знаўца паэзіі, супрацоўнік сельскагаспадарчых органаў у Маскве, і Мінусінску, у Сярэдняй Азіі і на Беларусі, выдатны спецыяліст, начальнік франтавой бактэрыялагічнай станцыі на Заходнім, Калінінскім, 3-м Прыбалтыйскім і Забайкальскім,—дзе ён толькі не быў! І заўсёды не па турысцкай прыхамаці, а па суроваму абавязку перад Радзімай як працаўнік і камуніст. Пісаць—«не фізіялагічная здольнасць, а павялічаныя супраць нормы сэрца і мазгі, павялічаныя супраць таго, што мы лічым за норму і што будзе пражытачным мінімумам сэрца ў будучым». Я не люблю штучных аналогій, не люблю параўноўваць паэтаў, але, даруйце, згадаў гэтыя словы Бабеля пра вясёлага бадзягу, іхтыёлага і салдата, жыццялюба Эдуарда Багрыцкага.

Багрыцкі пісаў кожны дзень, а пры жыцці меў толькі два зборнікі вершаў і строга складзены, са срэбна-ртутнай кропляй месяца на калянкоры, невялікі томік выбраных твораў. У нас цяпер знакамітыя паэты пруць у свае аднатомнікі ўсё—ад першых вучнёўскіх практыкаванняў да суха-акадэмічных газетных водгукаў. Ці не з'явілася гэта прычынай паэтычнай інфляцыі на кніжным рынку? Хіба вартасць кнігі вызначаецца яе таўшчынёй, як лічаць некаторыя творцы, асабліва браты-празаікі?.. Звяртаю ўвагу на патрабавальнасць, з якой ставіцца да сваёй творчасці Аляксей Русецкі. Не тыдзень і не месяц, а гадамі ён шліфуе, як гранільшчык, радкі, нанова перапісвае добрыя вершы. Мы ведаем зборнікі «У заўтрашні свет» і «Святло тваіх акон». Многае з двух зборнікаў, нават з таго, што калісьці запомнілася чытачу, не ўвайшло ў кніжку «Усход і Захад»—томік выбраных твораў невялікі памерам, але важкі сваім трывалым словам.

Гартаючы старонкі, даўнія сябры паэзіі Русецкага знойдуць вершы, якія засталіся ў іх памяці з даваеннага часу. Востра тады ўспрымаліся радкі пра «двуногага ваўка»:

Каб хто ўздумаў праслаўляць
твой труп
пахавальнай музыкай, вянкамі,
пачарнела б медзь пявучых
труб...

У саракавым годзе ўпершыню надрукаваны верш пра ціхі драўляны гарадок. Усё было ў тым гарадку: і кашаль ад першых папярос, і піянерскія суботнікі, і гарачыя словы прызнання ў глухім садзе, «адкуль відаць, як тоўсты і руды з трубы вылазіць над ракою дым». У сэрцах прапісаны дняпроўскі гарадок. Пачуўшы покліч гудка з далёкай вясны, завітаеш туды — усплывае дым знаёмае трубы, толькі цяпер — заўважце! — «ён здаецца воблакам журбы».

Цікавы мантаж і вельмі трапная назва кнігі. «Усход і Захад»—не толькі два канцы свету і супрацьстаянне двух светаў, гэта яшчэ вытлумачана лірычнымі вершамі, напісанымі ў розны час, вершамі, у якіх бачыш і характар, і грамадзянскую біяграфію паэта. Першы з іх, «Мора», з'явіўся за год да вайны. «Грозны, глыбінны спакой» Балтыкі—то з мяккай іскрыстай пенай, то з лютым шалёным націскам:

Як зразумець цябе, мора—мой
павялічаны вобраз.

Пад вершам «Я тое зноў бачыў мора» пазначана: «Рыга, 1944». Да ўзмор'я морам клубіўся метал і порах, і двайным напорам сцятыя каналі варожыя палкі.

Ніхто не скарыць ніколі
агню і вады стыхіі...
Абое мы ўсё такія ж—
чужой непаддатны волі.

У сорак пятым, у Порт-Артуры, ледзь варушыліся маршчыны лагодных хваль, і месяц узышоў і рассыпаў бляшкі на жоўтую сцежку да самага паднябесся.

Я прылягу на ўзмор'і побліз,
ноч такую яшчэ ў паходзе
абяцаў мне праз дым твой
пробліск
там—на захадзе, тут—на
ўсходзе.

(«Спакойнай ночы, мора»).

У вершах свае, «глыбінныя» рытмы. Чытайце «Порах» і «Бор», чытайце маленькую, але змястоўную, значнай філасофскай думкі паэму «Вецер XX стагоддзя». Вось ён, гэты рух морскае хвалі:

Яшчэ мроіўся Одэр нам, шпілі
і кірхі,
як ішлі па Манчжурыі, ўзяўшы
Хінган;
перад намі Вялікі
зрабіўся ціхім
акіян.

Калі вяліся спрэчкі наконт паэмы «Другі пачатак», нехта сказаў, што паэзія Русецкага зазнала крызіс. Таго, чыё вока за крутым небасхілам, нішто не застрашыць: працай здабудзецца поспех. Гэта сцвярджае авацыя на апошнім пісьменніцкім пленуме, калі паэт прачытаў раздзел з новай паэмы «Яго вялікасць Чалавек». Гэта сцвярджае кніга выбраных твораў.

«Усход і Захад»... Невялікі, з мазаікай асенняга лісця на суперы, доўгачаканы томік. Навошта асенняе лісце? Я не веру, што аўтар сустрэў пяцідзесятую вясну. Юначая харошая ўсмешка. Трывалая работа сэрца і думкі. Суровая вернасць Паэзіі.

Дай руку, дружа.

Анатоль ВЯЛЮГІН.

ВЕНГРЫЯ
ПРАЗ ФОТААБ'ЕКТЫЎ

На гэтай выстаўцы, што адкрылася нядаўна ў памяшканні Дзяржаўнага цырка ў Мінску, прадстаўлена толькі 29 фатаграфій — работы венгерскага фотамастака Шандора Мезе. Але яны складаюць яркую, маляўнічую панараму сучаснага жыцця Венгрыі. Ужо самі назвы работ — раскрываюць іх ідэйна-мастацкую сутнасць: «Індустрыяльная Венгрыя», «Пейзаж Народнай Венгрыі»... Абодва здымкі — узоры фотасінтэзу, у іх мастацтва абагульнення мяжуе з фотамантажом, нягледзячы на дакументальную рэпартажнасць.

Фабрычныя і заводскія коміны ў першым — утвараюць сапраўдны лес, яны дымяць у імя мірнай працы. Удала пададзены ніжні пункт здымкі забяспечыў яснае, выразнае кампазіцыйнае вырашэнне, а пэўнае высвятленне фону надало фатаграфіі святочны выгляд.

Гэтыя мастацка-тэхнічныя прыёмы відны і ў другім здымку, дзе жыта на першым плане жыве кожным каласком. У здымку адчуваецца глыбокая перспектыва, якая пераходзіць у сілуэтныя абрысы гарадскіх будынкаў, што замыкаюць далягляд.

Чалавек у рабочай абстаноўцы даўно прыцягваў увагу Ш. Мезе. Яго цікавіць вялікая энергія машын, станкоў, мартэнаўскіх цэхаў, над якімі ўзвышаецца чалавечы розум. Адсюль і ўлюбёнае камернае вырашэнне кампазіцыі: адзін чалавек у коле механічнай стыхіі або сярод гор дэталей («Гаспадар агню», «Цэх люмінісцэнтных лямп», «Цукровая гара»).

Парасткі новага любіць назіраць Ш. Мезе і ва ўзаемаадносінах да працы, да таварыша, любімага сябра. Фонам для падобных здымкаў з'яўляецца прырода. Вось ідуць абняўшыся маладыя людзі, не заўважаючы нічога на свеце, апроч голасу свайго сэрца, а навокал ужо туманная восень («Свежая раніца»). На суседнім здымку — два таварышы на рыбалцы («Балатонскія рыбакі»). Не, не пра рыбу вядуць яны гаворку, падзеі грамадскага жыцця хвалююць іх нават на адпачынку.

Здзіўляе не толькі тэматычная, але і жанравая шырыня. Апроч разнастайных тэматычных здымкаў, мы бачым пейзаж і партрэт. Здымкі Мезе «На беразе Дуная», «Возера Балатон» і асабліва «Ясень» прымушаюць думаць, выклікаюць роздум.

Псіхалогію сталага чалавека, падлетка, дзіцяці Ш. Мезе разумее глыбока і ў той жа час лёгка: яму падуладныя патаемныя душэўныя рухі. Вось таму такі радасны яго здымак «Дзень добры, раніца», дзе паказаны шчаслівыя дзеці.

У здымках Шандара Мезе б'ецца магутны пульс жыцця Народнай Венгрыі.

М. СМІРНОЎ.

Вернер ЭГЕРАТ

Каля Брандэнбургскай брамы

Летам гэтага года Мінск наведаў нямецкі пісьменнік-камуніст Вернер Эгерат, аўтар вядомых апавяданняў, аповесцей і раманаў — «Толькі чалавек», «Воды прарваліся», «Казачы генерал» і інш. У сваіх творах Эгерат таленавіта расказвае аб грандыёзных сацыялістычных пераўтварэннях, якія цяпер адбываюцца ў Германскай Дэмакратычнай Рэспубліцы. Ёсць у яго таксама творы, прысвечаныя мінуламу — самаадданай барацьбе, якую нямецкія антыфашысты вялі супраць гітлерызму. Сам Вернер Эгерат — актыўны ўдзельнік гэтай барацьбы. Ён быў кіраўніком адной з антыфашысцкіх груп. У 1935 годзе гестапаўцам удалося арыштаваць Эгерата і ён звыш 10 год пакутаваў у фашысцкіх засценках. У 1945 годзе, адразу ж пасля свайго вызвалення, Вернер Эгерат актыўна ўключаецца ў будаўніцтва новага жыцця. Ён працуе кіраўніком Камуністычнай партыі Цюрынгіі, затым яго выбіраюць міністрам-прэзідэнтам гэтай зямлі. Быў ён паслом Германскай Дэмакратычнай Рэспублікі ў Румыніі і дзяржаўным сакратаром па пытаннях царквы. За сваю літаратурную працу Эгерат у 1960 годзе ўзнагароджаны Нацыянальнай прэміяй. Цяпер ён адзін з кіраўнікоў Саюза пісьменнікаў ГДР — сакратар партарганізацыі яго Берлінскага аддзялення.

Вернер Эгерат працуе над новым творам — «Дарогай нягод».

Ва ўрыўку з твора, які мы прапануем чытачу, апісваюцца падзеі, што мелі месца ў Берліне 13 жніўня мінулага года, калі працоўныя ГДР закрылі доступ з Захаду ва ўсходнюю частку горада, доступ, якім карысталіся для сваіх брудных мэт спекулянты і шпіёны.

Быў гэта выстрал? Ганс Гейнц ускочыў і спалохана азірнуўся. Зноў рэзка рыпнулі дзверы. Дзе ж ён нарэшце? Пахла старым клеем і свежым дрэвам. На паліцах стаялі гаршкі з фарбай. Гейнцу нічога не снілася, калі ён спаў. Яго сон быў падобны на поўнае забыццё, якое цяпер адплывала павольна, як цяжкія хмары. Перад ім мільгануў прышчавы твар дзяжурнага па гаражы. Гейнц сёння раніцай пасварыўся з ім як след, калі ён прыгнаў назад трохтонку. Ну і даў жа Гейнц дзяжурнаму чосу!

Прыемны ўспамін. Але яшчэ прыемней было падвозіць усю ноч к магазінам розныя прадукты, вядома, добраахвотна і без аплаты. А гэты таўстун, сапучы, гаварыў аб кампенсацыі за працу, аб непаладках і дрэннай аўтамашыне. Калі ён пачаў ужо занадта бурчаць, шафёры ўзялі яго ў работу. Дзяжурны быў раззлаваны тым, што граніца з Заходнім Берлінам нарэшце была закрыта як належыць. Яго абедзве замужнія дачкі жылі там у Шоненбергу і прыязджалі сюды ў дэмакратычны сектар кожную нядзелю з усімі сваімі дамачадцамі, пілі і елі, колькі ўлезе, і лаялі, як толькі маглі, Усход. А шафёры наперабой выказвалі сваю радасць перад дзяжурным з прычыны таго, што брудная шчыліна нарэшце добра замуравана, і спекулянты і палітычныя сутэнёры выюць у адчаі, як галодныя ваўкі, а разам з імі ўся зграя разведчыкаў і агентаў.

Галодныя ваўкі? Адным скачком Ганс апынуўся на нагах. У яго жываце кішкі гралі марш. Як ён забыў пра снеданне? Гэта з ім не здаралася ўжо колькі год. Але, успомніўшы пра снеданне, ён раптам схапіўся аберуч за галаву. — Размеркавальны вал! — ускрыкнуў мімаволі Ганс. К дзесяці гадзінам гэта хітрая штука павінна ўжо ляжаць адшліфаванай да бляску на стале ў брыгадзіра. Такое абяцанне ён даў перад усімі. А цяпер ужо і паўдня прамінула. Ну і будзе ж сабантуй. Ён можа падвесці ўсю брыгаду, бо без гэтай складанай дэталі нельга выканаць у тэрмін узятае абавязацельства. Гэта ж сапраўды жахліва, толькі на дваццаць мінут хацеў ён прыкархнуць тут, у кладоўцы, а праспаў шэсць гадзін. Ганс забыў пра голад і пабег на двор.

Калі Ганс, надзеўшы на галаву масіўны ахоўны шлем, сядзеў у сядле свайго матацыкла з каляскай, ён сваёй танклявай постаццю і вузкім тварам нагадваў жакея перад стартам. Калі ён нахіліўся, каб усім цяжарам свайго цела націснуць на старцёр, то раптам падумаў, што яшчэ нікому не паведаміў на прадпрыемстве аб сваім даручэнні і звязанай з ім часовай адлучцы. Перад уваходам у арганізацыйнае бюро таварыства «Спорт і тэхніка» ён спыніўся, а затым рашуча прабіўся праз нецярплівы натоўп чакаючых. Калі Ганс увайшоў у кабінет, ніхто не звярнуў на яго ўвагі. На пісьмовым стале паміж ахоўным шлемам і вайсковым начыннем ляжала карта з сінімі, чырвонымі і жоўтымі сцяжкамі. Паўтузіна таварышаў раіліся, схіліўшыся над сталом. Нарэшце шыракаплечы Карл Еснер узняў галаву. Усмешка асвятліла яго дабрадушны твар, калі ён пазнаў Ганса.

— Гэта сапраўдная перадача думак на адлегласць, — задаволена ўскрыкнуў Карл, чухаючы свой непабрыты падбародак. — Толькі я хацеў цябе выклікаць, а ты ўжо стаіш перада мной ва ўсю сваю натуральную велічыню.

Ганс маўчаў: Карл не павінен ведаць, што ён рабіў раніцай.

— Заходнеберлінскі бургамістр Бранд і яго кліка, —працягваў кіраўнік таварыства, — здаецца, сталі ў тупік. Трыццаць гадзін спатрэбілася ім на тое, каб скеміць, чаму Кенедзі ў ЗША раптам зрабіўся тугавухім. Іхнія надзеі лопаюцца адна за адной, як мыльныя пузыры. І кожная з іх, лопнуўшы, пакідае за сабой толькі смурод, і гэта робіць іх шалёнымі.—Карл засмяяўся і смех булькацеў у яго горле, як піва, выліваючыся з бутэлькі. — І так Ганс, — кіраўнік абцёр пярэстым насавіком пот з патыліцы, — цяпер нам трэба быць напагатове, бо ў адчаі яны могуць самі пайсці на рызыку правакацыі. Але гэта павінна ўдарыць па іх саміх!

Праз паўгадзіны Ганс, пад'еўшы як след, сядзеў ужо зноў у сядле свайго матацыкла. Побач з ім Карл у скураной куртцы, у якога на грудзях быў планшэт з картай. Усе спасылкі Ганса на нязроблены размеркавальны вал, на бедную жонку і дзяцей, што засталіся дома, былі адхілены адным узмахам рукі. Нарэшце з сям'ёй і з прадпрыемствам можна звязацца па тэлефоне. Ганс цяпер не вядучы токар і фрэзероўшчык, а ад'ютант і пасыльны кіраўніка арганізацыі. Вось як!

Ганса зусім не ўзрадавала гэта нечаканае павышэнне, і ён па-ранейшаму думаў аб сваёй брыгадзе і нявыкананым заданні.

[Заканчэнне на 4-й стар.]

ПІСЬМЕННІКІ — ВОІНАМ БВА

У 1939 годзе вядомы савецкі пісьменнік А. Новікаў-Прыбой рабіў паездку па вызваленых гарадах былой Заходняй Беларусі. Гады ж ён наведаў Мінск і сустрэўся з воінамі Беларускай ваеннай акругі. Пра гэтую сустрэчу нагадвае экземпляр «Цусімы», падараваны пісьменнікам бібліятэцы. Так нарадзілася традыцыя аўтографа, якая аберагаецца ўсім калектывам бібліятэчных работнікаў акруговага Дома афіцэраў.

Кнігі з аўтографамі склалі ўжо багатую калекцыю твораў пісьменнікаў і паэтаў, якія адлюстроўваюць падзеі Вялікай Айчыннай вайны і барацьбу народаў за мір. Увагу прыцягваюць кнігі Героя Савецкага Саюза генерал-маёра П. Вяршыгары. На кнізе «Рэйд на Сан і Віслу» ім зроблены надпіс: «Бібліятэцы акруговага Дома афіцэраў—яе чытачам і работнікам. П. Вяршыгара».

З воінамі часцей і злучэнняў БВА сустракаўся і аўтар папулярных кніг «Над Берлінам» і «Вочы арміі» А. Таланаў. Ён падарыў чытачам бібліятэкі апошні свой твор «Нансен».

Беражліва захоўваюць работнікі бібліятэкі кнігі з аўтографамі Б. Гарбатава, А. Твардоўскага, К. Сіманава, Л. Собалева, С. Смірнова Л. Ракоўскага, М. Кручкіна.

Асаблівую цікавасць выклікаюць у воінаў кнігі беларускіх пісьменнікаў. Свае творы бібліятэцы падарылі Я. Колас, І. Шамякін, П. Броўка, П. Глебка, А. Міронаў, І. Мележ і іншыя.

ЦІ МАСТАЦКІЯ ВОБРАЗЫ?

працы, але таварышы, асабліва «ідэальная» Рэня, дапамаглі ёй зразумець свае памылкі, вярнуцца ў рабочы калектыў. Як бы пісьменніца ні ўскладняла шлях «перавыхавання» Зоі (няўдалае каханне да жанатага мужчыны), ні рабіла інтрыгуючым сюжэт (гісторыя з пошукамі брата Зоі, які быў згублены ў час вайны), аповесць не стала псіхалагічна напоўненай, героі — жывымі, інтэлектуальна багатымі, бо для Л. Арабей, паўтараем, галоўнае было не ў жыццёвай праўдзе характараў, а ў ілюстрацыі сваёй задумы.

Наогул пісьменнікам не заўсёды ўдаецца пераадолець ілюстрацыйнасць у вырашэнні праблемы «чалавек і асяроддзе», узняцца да глыбокага даследавання гэтага складанага ўзаемадзеяння.

Героі Ул. Карпава, Л. Арабей і А. Сабалеўскага шмат разважаюць аб мастацтве, навуцы, маралі, але гэта не робіць іх інтэлектуальнымі, бо інтэлектуальнасць героя вызначаецца не высокай адукаванасцю ці ўменнем дыскуціраваць на навуковыя, маральна-этычныя тэмы і г. д., а ўсім комплексам яго ідэйна-маральных асноў, маральна-этычных адносін да жыцця і грамадства, яго грамадскім тэмпераментам. Адсюль і патрабаванне цэласнасці характару ў літаратуры. Эстэтыка сацыялістычнага рэалізму, адмаўляючы ўсякую рэгламентацыю і схему, пад цэласнасцю характару разумее не духоўны прымітывізм, а інтэлектуальнае багацце душы, натуры, якое, аднак, не супярэчыць вядучым якасцям характару.

У сувязі з гэтым паўстае такое пытанне. Каб стварыць аб'ёмны вобраз інтэлектуальнага героя, ці абавязкова паказваць яго ва ўсіх праявах жыцця: праца, грамадская дзейнасць, побыт, каханне і г. д.? Безумоўна, у разнастайных абставінах пісьменніку лягчэй паказаць шматграннасць характару, складанасць узаемадзеяння тыповых характараў у тыповых абставінах. Але гэта не выключае таго, што таленавіты пісьменнік, распрацоўваючы вузкую, «камерную» тэму, нават у жанры апавядання, можа таксама стварыць шматгранны вобраз. Умелае выкарыстанне мастацкіх сродкаў (яркая, эстэтычна апраўданая дэталь, лаканічны стыль, падтэкст і г. д.) дае магчымасць падкрэсліць галоўнае ў характары, бегла адзначаць другараднае.

Пісьменнік мае права на сваю тэму. Не патрэбна палохацца «камернай», бытавой тэмы. Побыт, сям'я, каханне — бязмежная сфера праяўлення камуністычнай маралі.

Тэма рамана Ул. Караткевіча «Нельга забыць» таксама ў пэўнай ступені «камерная». Але пісьменнік здолеў стварыць яркі вобраз Андрэя Грынкевіча, грамадскі тэмперамент якога раскрываецца ў творчым гарэнні, у бескампрамісных адносінах да пытанняў камуністычнай маралі.

Безумоўна, можна папракнуць пісьменніка за гіпертрафіраваны паказ падсвядомай інтуітыўнай стыхіі, асабліва ў апошніх частках рамана. Але важна галоўнае: Ул. Караткевіч стварыў вобраз героя складанага, не пазбаўленага рэфлексіі, і разам з тым чалавека цэласнага характару. Іншы раз пісьменнік імкнецца паказаць такі «густы» наплыў думак, тонкія, часта супярэчлівыя нюансы пачуццяў, што ствараецца ўражанне псіхалагічнай аморфнасці. Аўтар скарыстоўвае сродкі аналітычнага раскрыцця характару, шукаючы апраўдання тым або іншым настроям персанажа ў абставінах, у якія той трапляе. Якой бы знешне неарганізаванай ні здавалася плынь думак героя, мы амаль заўсёды адчуваем яе ўнутраную заканамернасць. Шкада толькі, што Ул. Караткевіч завастрае ўсе думкі і пачуцці свайго героя пераважна ў адным кірунку. Гэта прыводзіць да непазбежнага збяднення вобраза чалавека, які павoлі пачынае жыць выключна сваім уласным настроем, адыходзіць ад таго асяроддзя, што спачатку і вызначыла агульны характар душэўнага стану літаратурнага героя.

Звяртае на сябе ўвагу, што ў апавяданнях Я. Брыля, А. Кулакоўскага, М. Стральцова, І. Пташнікава і Я. Чыгрынава, надрукаваных сёлета ў часопісе «Полымя», галоўнымі сталі маральна-этычныя праблемы. Героі рэдка паказваюцца на вытворчасці, у працы, і тым не менш іх характары жыццёва акрэслены. Відаць, таму, што такія праблемы «забараняюць» пісаць ілюстрацыйна. Паказаўшы непаўторнае маральнае аблічча большасці са сваіх герояў, пісьменнікі вызначылі і іх адносіны да грамадскай працы.

У апавяданнях Я. Брыля з цыкла «Пад гоман вогнішча» адсутнічае вонкава акрэслены сюжэт. Расказ аб сучасным і ўспаміны аб мінулым зліваюцца ў адно цэлае. Філасофскі роздум аб жыцці і нашым сучасніку звязвае розныя лініі твора, стварае ўражанне завершанасці. Наогул «цэмент», які змацоўвае ўсякі мастацкі твор у адзінае цэлае і таму стварае ілюзію сапраўднага жыцця — гэта не толькі адзінства асоб і абставін, а і адзінства маральных адносін аўтара да адлюстравання рэчаіснасці і ўзнятых праблем.

Не адмаўляючы важнасці добра распрацаванага сюжэта ў творы, хочацца падкрэсліць, што сюжэт — не самамэта, а сродак для мастацкай рэалізацыі ідэйнай задумы. А ў аповесці М. Ваданосава «Кветкі застаюцца з табою», напрыклад, складанае перапляценне любоўных гісторый выклікана не мастацкай неабходнасцю раскрыцця характараў, а імкненнем зацікавіць, заінтрыгаваць чытача. Вядома, што вострыя і эфектныя сюжэтныя сітуацыі не заўсёды дапамагаюць яркім святлом асвятляць характары, вырашаць пастаўленыя пісьменнікам творчыя задачы. У асноўным змястоўнай аповесці М. Ваданосава таксама нестае глыбокага пранікнення ў псіхалогію герояў.

Пэўнай псіхалагічнай выразнасці дасягнуў Я. Васілёнак у аповесці «Тацяна Ларына». Але часам сапраўдны аналіз чалавечых характараў падмяняецца тут псіхалагізаваннем, удалыя, трапныя мастацкія дэталі суседнічаюць з непатрэбнымі падрабязнасцямі, з надакучлівай апісальнасцю. Наогул, аповесць вельмі расцягнутая. Але бяда твора не ў адсутнасці дынамічнага сюжэта.

Пісьменнік расказаў пра адзін эпізод з жыцця гераіні. Студэнтка тэхнікума Тацяна Ларына праходзіла практыку ў ашчаднай касе. Дзяўчына-касір выдала некаму лішнія грошы. Ей прыйшлося пакласці ў касу сваіх семдзесят пяць рублёў. Яна не зможа з-за гэтага паехаць адпачываць на Чорнае мора, аб чым так даўно марыла. Тацяне здалося, што яна ведае, каму перадала грошы касірка. Яна знайшла таго чалавека, але ён аказаўся несумленным. Тады дзяўчына прынесла ў касу свае грошы, якія яна, часта недаядаючы, збірала на святочную сукенку, і сказала, што грошы вярнуў той, каму іх памылкова аддалі. Відавочна, тэма і матэрыял патрабавалі ўвасаблення іх не ў жанры аповесці, а апавядання. Не працуюць на ідэю твора шматлікія апісанні наведвальнікаў ашчаднай касы ў пачатку аповесці, «прыгоды» Тацяны ў час пошукаў чалавека, якога яна падазравала ў прысваенні грошай.

Патрабаванне сапраўднай сучаснасці адносіцца не толькі да пісьменнікаў, якія пішуць аб сягоняшнім дні, але і да тых, што пішуць аб мінулым нашага народа, аб Вялікай Айчыннай вайне. Спынім увагу на творы маладога аўтара, які, здаецца, упершыню выступіў у жанры рамана. Ён апублікаваны ў часопісе «Неман». Гэта—раман С. Прошына «Я забыўся аб цішыні». Аўтар таксама імкнуўся ўвасобіць у арганічным адзінстве тэму вайны і тэму сучаснасці, паказаць, які след грознае мінулае пакінула на светаўспрыманні нашага сучасніка, які ўплыў яно зрабіла на яго духоўнае жыццё. Даволі падрабязна апавядаецца аб выключна цяжкіх выпрабаваннях, праз якія прайшоў мастак Вадзім Мінковіч у гады вайны, і аб яго складаных творчых пошуках у нашы дні.

Чамусьці чытаеш гэты твор не як адзін і адзіны ў сваёй мастацкай мэтанакіраванасці, а як дзве аповесці. Першая — пра вайну, другая — пра мір. Частае пераключэнне апавядання з гістарычнага плана ў сучасны не ўспрымаецца як арганічная патрэба ў развіцці сюжэта. Здаецца, што аўтар знарок намагаўся зрабіць твор знешне «сучасным». Таму і ствараецца дваістае ўражанне: пра вайну С. Прошын напісаў добра, пра мір — няблага. Суцэльнага ж твора не атрымалася.

Нашы пісьменнікі маюць неабмежаваныя магчымасці для выяўлення сваіх творчых індывідуальнасцей, для стварэння твораў, розных і па жанрава-стылявых асаблівасцях, і па сродках і прыёмах раскрыцця вобраза нашага сучасніка. Дзе ёсць сапраўдная творчасць, там не можа быць канонаў, рэгламентацый, схем. Бо якімі б яны ні былі «сучаснымі», усе гэтыя каноны і схемы разбураюць і парушаюць сапраўды сучаснае гучанне мастацкіх твораў.

Канстытуцыя гарантуе...

І яшчэ адно права — права чалавека на адпачынак. Яго цяжка адлюстраваць толькі адным здымкам. Але чаму ж не лічыць, што і ён, вось гэты здымак, — часцінка багатых, самых розных магчымасцей адпачынку, якія дадзены ў нас чалавеку. Артыстка Магілёўскага тэатра, заслужаная артыстка Карэльскай АССР Н. Г. Федзяева прыйшла ў народны тэатр Дома культуры чыгуначнікаў... Прафесіянальнае майстэрства ідзе поруч з самадзейным, з народным, і ўсё гэта для таго, каб весялей і цікавей жылося ў нас людзям.

Калі ідзе гаворка аб праве на адпачынак, то як жа не ўспомніць і аб тым, што наша Канстытуцыя забяспечвае кожнаму працоўнаму чалавеку права на шчаслівую і спакойную старасць. Аплочаныя адпачынкі, якімі штогод карыстаюцца ў нас кожны рабочы і служачы, здраўніцы, курорты, — усё гэта таксама гарантуе грамадзяніну Савецкага Саюза рэальнае ўвасабленне дадзенага Канстытуцыяй права.

КАДРЫ ЖЫВОЙ ГІСТОРЫІ

ЦЭНТРАЛЬНЫ дзяржаўны архіў кінафотафонадакументаў БССР папоўніўся новымі цікавымі матэрыяламі, выяўленымі ў фондах Цэнтральнага дзяржаўнага архіва СССР у Маскве. Гэта кінакадры, зняты апаратамі Беларускай і Маскоўскай студый хранікальна-дакументальных фільмаў. Яны расказваюць пра жыццё і барацьбу беларускага народа, пра выдатных дзеячаў беларускай культуры і мастацтва.

На адной з кінастужак — уцекачы з раёнаў Беларусі, акупіраваных у 1918 годзе нямецкімі войскамі. На другой — Орша, 1918 год, на чыгуначных пуцях — ваўсковы цягнік з салдатамі, што вяртаюцца з нямецкага палону. Камуністы раздаюць ім бальшавіцкую літаратуру.

Сустрэча ў прыфрантавой паласе.

Архіў набыў кінадакументы аб рабоце VII з'езда Саветаў Беларусі ў 1925 годзе. На жаль, у нашым распараджэнні няма падрабязнага мантажнага лістка да гэтай стужкі, таму не ведаем прозвішчаў людзей, знятых у кадры. Плёнка яшчэ чакае сваіх даследчыкаў.

Вельмі цікавы адзін з сюжэтаў кіначасопіса, выпушчанага Цэнтральнай студыяй кінахронікі ў 1931 годзе, прысвечаны выстаўцы БССР, што адбывалася ў 1931 годзе ў Політэхнічным музеі ў Маскве. У кадры экспанаты, якія дэманструюць дасягненні Беларускай рэспублікі ў сацыялістычным будаўніцтве. Тут можна убачыць першыя станкі беларускага заводу, новыя машыны і рэчы народнага ўжытку. Гледачы, знаёмы з сучаснай беларускай прамысловасцю, паглядзеўшы гэтыя кадры, яшчэ больш ясна зразумее, які вялікі шлях прайшла Беларусь за дзесяцігоддзі Савецкай улады.

Пра барацьбу за эканамічную незалежнасць, за індустрыялізацыю савецкай Радзімы расказвае кінанарыс «На ўздыме», выпушчаны сектарам хронікі Белдзяржкіно ў 1931 годзе. Фільм, як пішуць яго аўтары, прысвечаны гераічнаму пралетарыяту горада Віцебска, які стаіць у першых радах сацыялістычнага прамысловасці БССР і з нястрымным энтузіязмам змагаецца за індустрыялізацыю краіны. Былы губернскі горад на Заходняй Дзвіне з 30-ю цэрквамі, духоўнай семінарыяй, з газетай, што выдавалася два разы ў месяц тыражом усяго ў 450 экземпляраў, з дробнымі прадпрыемствамі (тры — чатыры рабочыя на кожным), ператвараецца ў вялікі прамысловы і культурны цэнтр сацыялістычнай Беларусі. Мы бачым, як рэканструююцца, забяспечваюцца новай тэхнікай старыя заводы і фабрыкі горада, будуюцца новыя прадпрыемствы і растуць нацыянальныя кадры.

А вось яшчэ адзін сюжэт на гэтую ж тэму. 1932 год. На маленькай фабрыцы Беліэвей-прома пры дапамозе прымітыўнага абсталявання рабочыя наладжваюць вытворчасць закройных машынак, якія раней прывозіліся з-за граніцы. І хоць нам і не здаецца, вельмі ў гэтай фабрыкі ва ўздым эканамічнай магутнасці краіны, але гэтыя кадры хваляюць і сёння.

Некалькі сюжэтаў з саюзных кіначасопісаў, выпушчаных у 1931—1933 гг., паказваюць поспехі сацыялістычнага будаўніцтва ў беларускай вёсцы — працу першых калгасаў і МТС.

Сярод новых кінадакументаў — кадры, на якіх зняты выдатныя партыйныя і дзяржаўныя дзеячы беларускага народа. Вось, напрыклад, сакратар ЦК КПБ М. Гікала, старшыня Савета Народных Камісараў БССР М. Галадзед, старшыня ЦВК рэспублікі А. Чарвякоў і іншыя.

Архівам набыты цікавыя кінаматэрыялы аб уз'яднанні беларускага народа ў адзінай дзяржаве. На гэтых кадрах Радзімы цікава мітынгі ў гарадах і вёсках Заходняй Беларусі восенню 1939 года, выступленні прадстаўнікоў Народнага сходу Заходняй Беларусі на Надзвычайнай сесіі Вярхоўнага Савета СССР у верасні 1939 года — С. Прытыцкага, цяпер першага сакратара Мінскага абкома КПБ, і А. Федасюк.

А вось кадр, які адлюстроўвае першы пленум вызвалення Заходняй Беларусі — у палацы, што раней належаў адным з польскіх магнатаў, наладжана навагодняя ёлка для дзяцей працоўных.

Шматлікая калекцыя матэрыялаў прысвечана перыяду Вялікай Айчыннай вайны: вызваленне Мінска, Віцебска, Гомеля, Брэста, Оршы і іншых гарадоў рэспублікі. Гэтыя кадры гавораць пра бяспрыкладную мужнасць воінаў, пра вялікія подзвігі народа, які знішчаў фашызм, у той жа час выкрываюць варварства гітлераўцаў. Вось Мінск у момант яго вызвалення. Горад, падпалены гітлераўцамі пры адступленні, гарыць. Разбураны жылыя кварталы, заводы, тэатры, навучальныя ўстановы. У адным з кадраў — палонныя немцы. Жыхары вывешваюць чырвоныя сцягі. Вось знята ўцалелая шыльда часоў акупацыі: «Уваход рускім забаронен». А вось — жыццё ў горадзе адраджаецца. Жанчыны проста на вуліцы чытаюць газету, якую ім далі байцы. У вызвалены Мінск прыйшло слова бальшавіцкай праўды.

Хвалюючыя кадры был зняты пад Віцебскам, дзе Савецкая Армія вызваляе ад смерці зняволеных канцэнтрацыйнага лагера. Сярод вызваленых — трохгадовая дзяўчынка. Чырвонаармеец дае ёй цукар, якога яна яшчэ ніколі не ела.

Змястоўныя і хвалюючыя кінадакументы расказваюць пра беларускіх партызан. Яны здымаліся людзьмі, якія жылі ў партызанскіх зямлянках, ішлі з партызанамі ў бой, змяняючы кінаапарат на вінтоўку. Адзін з кадраў паказвае, як працавалі партызанскія кінааператары. На іх відаць, што здымкі вяліся з дахавага акна аднаго з дамоў акупіраванай нямецка-фашысцкімі войскамі вёскі. Праўдзівасць, сапраўдная дакументальнасць надае гэтым матэрыялам асаблівую каштоўнасць.

У падпольнай партызанскай друкарні.

Партызанскія будні: разбурэнне сувязі і камунікацый праціўніка, баі, лагеры для насельніцтва, якое ўцякло ад ворага. Сапраўды ўнікальныя кадры пра выпуск партызанскай газеты і распаўсюджванне яе; уручэнне сцяга ЦК ВЛКСМ камсамольскаму атраду № 13 1-й Лепельскай партызанскай брыгады; канферэнцыя бельгійскіх, французскіх і аўстрыйскіх салдат, што перайшлі на бок партызан, і шмат што іншае.

Паступілі ў архіў і матэрыялы аб культурным будаўніцтве ў Беларускай рэспубліцы. У 1934 годзе ў Мінску праходзіў пленум праўлення Саюза савецкіх пісьменнікаў. У беларускую сталіцу прыбылі прадстаўнікі шматнацыянальнай савецкай літаратуры. «Пленум дружбы» — так называецца кінастужка, якая адлюстроўвае гэту буйную падзею ў культурным жыцці савецкай краіны. У кадрах — выступленні на пленуме народнага паэта Беларусі Я. Коласа, рускіх паэтаў І. Сяльвінскага, М. Асеева, І. Уткіна, армянскага паэта Н. Зар'яна, сакратара ЦК КПБ М. Гікалы. Некалькі кіначасопісаў 1940 года асвятляюць Дэкаду беларускага мастацтва ў Маскве ў 1940 годзе. Шмат сюжэтаў прысвечана выдатным дзеячам беларускай культуры — народным паэтам БССР Я. Купалу і Я. Коласу, беларускаму пісьменніку П. Пестраку. Спецыяльны выпуск беларускага кінахронікі 1946 года расказвае пра святкаванне 25-гадовага юбілею Дзяржаўнага тэатра імя Я. Купалы. У гэтай кінаплёнцы зняты ветэраны беларускай сцэны — Г. Глебаў, Ул. Уладамірскі, Л. Ідановіч, Л. Ржэцкая, Б. Платонаў, Ул. Дзядзюшка і іншыя, а таксама лаўрэат Дзяржаўнай прэміі К. Крапіва, чые творы ставіліся на сцэне ў Тэатры імя Я. Купалы, і першы мастацкі кіраўнік тэатра, народны артыст БССР Е. Міровіч. У фільме паказаны таксама сцэны са спектакляў тэатра.

М. Гікала на трыбуне.

Рад кінадакументаў, набытых архівам, наглядна дэманструе цесную дружбу беларускіх пісьменнікаў, артыстаў з выдатнымі майстрамі культуры рускага народа.

Новыя матэрыялы архіва асвятляюць самыя разнастайныя бакі жыцця беларускай рэспублікі за гады Савецкай улады. Яны маюць значную каштоўнасць для тых, хто цікавіцца слаўнай гісторыяй беларускага народа, яго самаадданай барацьбой за светлыя ідэалы камунізма.

Г. ХОДАС,
старшы навуковы супрацоўнік Цэнтральнага дзяржаўнага архіва кінафотафонадакументаў БССР.

ВЫДАННІ І ЭКСПЕДЫЦЫІ

«ДЫЯЛЕКТЫЧНЫ АТЛАС БЕЛАРУСКАЙ МОВЫ»

Так называецца новая вялікая праца Інстытута мовазнаўства Акадэміі навук БССР, якая рыхтуецца да друку. Атлас складаецца з дзвюх частак. Адна з іх — карты. Трыста трыццаць восем лінгвістычных карт адлюстроўваюць сістэму моўных з'яў сучасных беларускіх гаворак, іх тэрытарыяльную разнастайнасць і ўзаемаадносіны. Тут адлюстраваны з'явы фанетыкі, флексіі, словаўтварэння, сінтаксісу, лексікі, семантыкі. Дапаможнымі картамі служаць гістарычныя і адміністрацыйныя карты розных перыядаў гісторыі Беларусі. Другая частка складаецца з уступнага артыкула, даведачных матэрыялаў, а таксама каментарыяў да карт.

У атласе картаграфуецца матэрыял 1.027 населеных пунктаў. Яго збіралі не толькі навуковыя супрацоўнікі інстытута, але і выкладчыкі і студэнты Белдзяржуніверсітэта, педагагічных інстытутаў рэспублікі.

НАРМАТЫЎНАЯ ГРАМАТЫКА

Навуковы рэдактар першага тома акадэмічнай «Граматыкі беларускай мовы» супрацоўнік Інстытута мовазнаўства М. Булахаў расказаў нашаму карэспандэнту:

— «Граматыка беларускай мовы» двухтомная. Яе рэдактарам з'яўляецца Кандрат Крапіва. Першы том — марфалогія, другі — сінтаксіс. Марфалогія выйдзе з друку ў канцы гэтага года. Гэта па сутнасці першая ў нашым мовазнаўстве нарматыўная граматыка беларускай літаратурнай мовы акадэмічнага тыпу. Яна найбольш поўна ахоплівае ўсе моўныя з'явы. Калектыў аўтараў граматыкі паставіў перад сабой задачу на аснове падрабязнага апісання граматычнага ладу сучаснай беларускай мовы вызначыць яе літаратурныя граматычныя нормы.

ЛЕКСІКА ПАЛЕССЯ

Палессе — край, які цікавіць многіх гісторыкаў, этнографаў, лінгвістаў. Як мяркуюць некаторыя вучоныя, з Палессем звязана гісторыя рассялення ўсходніх славян. Палескія гаворкі захавалі шмат старажытных моўных асаблівасцей. У лексіцы, напрыклад, тут сустракаюцца словы, характэрныя для старажытна-славянскай мовы. Вывучэнню лексікі Палесся была прысвечана экспедыцыя лінгвістаў Інстытута мовазнаўства АН БССР. Быў сабраны вялікі матэрыял, які цяпер апрацоўваецца. Улетку будучага года лінгвісты зноў паедуць на Палессе збіраць матэрыял для абласных слоўнікаў.

М. АЎГУСЦІНОВІЧ.

ТЫМ, ХТО ПРАГНЕ ВЕДАЎ

Пры Віцебскім абласным аддзяленні таварыства па распаўсюджванню палітычных і навуковых ведаў пачаў працаваць двухгадовы універсітэт прыродазнаўча-навуковых ведаў.

На першых занятках з лекцыяй на тэму аб перспектывах развіцця прыродазнаўчых навук у святле рашэнняў XXII з'езда КПСС выступіў загадчык кафедры беларускага дзяржаўнага універсітэта, прафесар П. Ф. Ракіцкі.

Слухачамі новага універсітэта з'яўляюцца выкладчыкі біялогіі, хіміі, фізікі сярэдніх школ горада, студэнты-завочнікі, інжынеры, тэхнікі, канструктары, рабочыя розных галін прамысловасці, будоўляў і вучні 11-х класаў.

За час навучання слухачы універсітэта падрабязна азнаёмяцца з навейшымі дасягненнямі навукі ў галіне астраноміі, фізікі, хіміі, біялогіі, праслухаюць рад папулярных лекцый вучоных Масквы і Мінска, будуць удзельнічаць у семінарскіх занятках на кафедрах вну, у гарадскім планетарыі.

Цяпер у абласным цэнтры на грамадскіх асновах працуюць 23 народныя універсітэты для бацькоў, здароўя, культуры, тэхнічнага прагрэсу і эканамічнага аналізу.

БЕЛТА.

Падзеі Факты Навіны

□ Жыхары раённага цэнтра Міёры — вялікія аматары паэзіі. Многія з іх ахвотна набываюць кнігі вершаў на роднай мове. А некаторыя самі спрабуюць свае сілы ў вершаскладанні. Гэтымі днямі аматары літаратуры правялі ў Палацы культуры вечар паэзіі. Выкладчыца Міёрскай сярэдняй школы Э. Рамановіч расказала прысутным аб развіцці савецкай літаратуры. З чытаннем вершаў выступілі жыхары Міёр — П. Сушко, В. Паўлоўскі Л. Кліменка А. Калоша, А. Галай, Г. Скавародка, М. Ліннік.

І. КАСПЯРОВІЧ.

□ Расказваць аб новым, усім лепшым, што ёсць у рабоце ўстаноў культуры, прапагандаваць перадавое — мэта інфармацыйнага бюлетэня Мінскага абласнога ўпраўлення культуры. Нядаўна выйшаў першы нумар бюлетэня, дзе змешчаны матэрыялы аб Сенніцкай музычнай школе, Бобрскай сельскай бібліятэцы і іншых установах культуры вобласці. Бюлетэнь будзе выходзіць штомесячна.

М. СВАЯЦКІ.

□ Пры Лельчыцкім раённым Доме культуры працуе універсітэт культуры. Для жыхароў гарадскога пасёлка чытаюцца лекцыі і даклады па музыцы, літаратуры, жывапісе. Гэтымі днямі адбыліся чарговыя заняткі на тэму «Вялікі рускі кампазітар М. І. Глінка».

А. КАРПОВІЧ.

□ Па запрашэнню Украінскай студыі тэлебачання перад гледачамі Кіева выступілі артысты Мінскага рускага драматычнага тэатра імя М. Горкага. Яны паказалі кіяўлянам спектакль «Пад адным небам» па п'есе беларускага драматурга А. Маўзона.

С. ДУБЯЛІР.

□ У вёсцы Мадора Рагачоўскага раёна адкрыты клуб. У ім глядзельная зала на 200 месц, працуе стацыянарная кінаўстаноўка, бібліятэка.

І. АЎСЯННІКАЎ.

НОВАЯ РАБОТА КУПАЛАЎЦАЎ

Мінчане пазнаёміліся з новым спектаклем «Зыбучыя пяскі» па п'есе польскага драматурга П. Хайноўскага. Пастаноўку ажыццявіў калектыў Акадэмічнага тэатра імя Я. Купалы.

У спектаклі заняты артысты Л. Ржэцкая, Г. Арлова, В. Пола, Г. Глебаў, М. Зінкевіч, М. Яроменка і іншыя. Рэжысёр спектакля Л. Рахленка. Музыку да спектакля напісаў Г. Вагнер. Пераклад п'есы зрабіў А. Кучар.

На здымку — Л. Ржэцкая ў ролі Урублеўскай і Г. Глебаў ў ролі Пшыцяхоўскага.

Каля Брандэнбургскай брамы

[Заканчэнне. Пачатак на 3-й стар.]

— Навошта гэта ўсё», — бурчаў ён сам сабе. Горад меў звычайны выгляд і нават Александэрплац такі самы, як і ў кожны панядзелак. Яго жонка цяпер напэўна лаецца, што нядзеля прамінула, а радасная надзея на паездку ў турыстычны лагер не спраўдзілася, і ў дадатак яшчэ невядома, калі ён вернецца дамоў. Каля Чырвонай ратушы стаялі народныя паліцэйскія з аўтаматамі, на супрацьлеглым баку вуліцы збіраліся цікаўныя. Але ў гэтым не было нічога асаблівага, небяспека існуе, відаць, толькі ва ўяўленні кіруючых таварышаў.

Так думаў Ганс, покуль не звярнуў на вуліцу Унтэр дэн Ліндэн. На гэтай вуліцы ён настрыў вушы. За цэйхаузам і каля кірхі святой Ядвігі, здавалася, адбываецца спатканне скураных куртак і конскіх хвастоў колеру перакісу вадароду. Ці не ахапіла іх раптоўна прага да ведаў і сум па помніках культуры? З боку Патсдамскай плошчы і Брунэнштрасэ таксама рухаліся ў напрамку універсітэта імя Гумбальдта падазроныя групкі. На скрыжаванні Фрыдрыхштрасэ ўтварыўся транспартны затор, бо з захаду на ўсход ішоў адзін трамвай за другім.

Яны не мелі часу на роздум і, паставіўшы матацыкл у двары высокага дома, занятага ўстановамі, пачалі хутка ўзнімацца па лесвіцы. На кожным паверсе стаялі падвойныя пасты народнай паліцыі з аўтаматамі напагатове. Гэта была ўжо не гульня. Карл, здавалася, зусім не хваляваўся, ён быў у сваёй стыхіі. Не азіраючыся, кіраўнік арганізацыі пакрочыў праз вялікі пакой да тэлефона. Яго паведамленне было кароткім, ацэнка становішча дакладнай, указанні сціслымі.

— Займай пазіцыю каля тэлефона, — звярнуўся Карл да свайго ад'ютанта, правяраючы яго праніклівым позіркам, — можаш прымайстравацца на крэсле і паспаць, — дадаў ён лагодна, — але ты павінен быць заўсёды пад рукой. — Сказаў і знік.

Тэлефон! Ганс зняў трубку і набраў патрэбны нумар. Яму пашанцавала: да тэлефона падышоў зменны інжынер з яго цэха Інжынер адразу абарваў Гансавы прабачэнні і тлумачэнні.

— Не турбуйся, — сказаў ён спакойна і ўпэўнена, — ты не адзін, брыгада вырашыла зрабіць усю працу за вас, адсутных, без дадатковай аплаты. Адразу пасля змены таварышы наведаюць вашы сем'і.

— Але вал, размеркавальны вал, — Ганса раззлаваў такі спакой, — гэты вал трэба было зрабіць к дзесяці гадзінам!

— Хай гэты вал цябе не хвалюе, яго ўжо зрабілі за адну гадзіну: ты ж, дружа у нас не адзіны фрэзероўшчык. Мы і цыгарэт для вас накуплялі, але ніхто не ведае дзе ты цяпер.

Цяжка ўздыхнуўшы, Ганс паклаў трубку. Калі б яны толькі ведалі, што ён праспаў да паўдня! Ён саромеўся нават самога сябе.

Унізе, на вуліцы, заскрыгаталі тармазы, гэта ўзрушыла Ганса, бо з машынай таксама трэба абыходзіцца з душой. Ганс паспяшаўся да акна. Адсюль зверху відаць былі руіны рэйхстага і Алея Перамогі. За атэлем «Адлён», дзе некалькі пагоркаў выдавалі тое месца, на якім знаходзіўся ўваход у так званае сховішча фюрара, паблісквала серабрыстая драцяная агароджа, нацягненая паміж бетоннымі слупамі. Маладыя байцы народнай паліцыі, напэўна, курсанты паліцэйскага вучылішча, патрулявалі каля агароджы. Грузавік падвёз падмацаванне. Паставыя на кантрольна-прапускным пункце не маглі больш справіцца з націскам. Там, у Заходнім Берліне, на краю Парыжскай плошчы, тоўпіліся нахабныя юнакі, выкрыкваючы хорам брудныя зняважлівыя словы.

Дзверы адчыніліся ў адно імгненне і ў пакой увайшоў Карл. Здавалася, што ён не бачыць Ганса. Сівагаловы аб нечым думаў, і яго жаўтаватыя зубы апрацоўвалі ніжнюю губу.

— Хіба нашы не бачаць, — вырвалася ў Ганса, — што ўсё гэта там унізе ўзнікла невыпадкова!

—Трэба захоўваць спакой, — неразборліва прамармытаў у адказ Карл, — каб рашаючыя сілы ўвесці ў рашаючы час у рашаючым месцы.

Ганс, не зразумеўшы гэтага мармытання, зноў павярнуўся да акна. Выкрыкі нахабных юнакоў з Заходняга Берліна дзейнічалі яму на нервы. Каля кантрольна-прапускнога пункта таксама мітусіліся маладыя, добра апранутыя людзі, зычна лаючыся. Загаварыў там таксама і гучнагаварыцель. Не, ніхто больш не мог сумнявацца ў тым, што ўсё гэта там, на мяжы Заходняга Берліна, было загадзя арганізавана і кіруецца з тылу. Ганс сціснуў губы. Ён стаіць тут бяздзейны і бяссільны. Хіба няма цяпер больш патрэбнай справы, чым вартаваць гэты тэлефон? Тут зноў пачынаецца нешта жахлівае. Хіба на гэтай вуліцы, у гэтых мясцінах не адбываліся жудасныя падзеі? Колькі рабочых было тут забіта і расстраляна. У гэтым горадзе прафесіянальныя забойцы, не маргнуўшы вокам, адабралі жыццё ў Карла Лібкнехта і Розы Люксембург. Там, за Брандэнбургскай брамай, на сходцах рэйхстага курчыліся некалі ва ўласнай крыві рабочыя дэлегаты. Тут унізе ў 1933 годзе маршыравала карычневая чума, тут пачалося небывалае вынішчэнне. Ці не час пакласці гэтаму канец? Цяпер трэба з гэтым пакончыць, пакуль не позна.

Прарэзлівы тэлефонны званок. Карл нахіліўся да апарата, моцна сціснуўшы трубку ў руках. Ён уважліва слухаў, варушачы губамі, нібы паўтараючы сам сабе ўсё тое, што яму казалі. Паклаўшы трубку, ён зірнуў на гадзіннік і занатаваў нешта ў сваім блакноце. — Цяпер, — ціха прамармытаў Карл, — зусім ясныя іхнія планы ва ўсіх месцах апрача напрамку галоўнага ўдару!

— Ну, скажы, што здарылася, — сказаў Ганс, які ўважліва прыслухоўваўся да мармытання Карла, але нічога не разабраў.

Але Карл не паспеў адказаць: з таго боку Брандэнбургскай брамы дакацілася сюды пачварнае выццё. Абодва яны адным скачком апынуліся каля акна і адхінулі фіранку. Адтуль, з боку руін рэйхстага, з гучнагаварыцеля зноў нехта гаўкаў адрывістым голасам. Пасля кожнага выкрыку завываў натоўп, да якога няспынна цякло папаўненне. «Тут безумоўна дзейнічае ваенная арганізацыя», — падумаў Ганс. Ён бачыў, як згуртаваліся каля Фрыдрыхштрасэ групкі людзей, якія дагэтуль прагульваліся нібыта без усякай мэты, бачыў, як і на Вільгельмштрасэ адбылося тое самае. Ён адчуваў, як нарастаючае напружанне замінае яму дыхаць, навальваючыся на грудзі.

— Карл, — сказаў ён, сціскаючы зубы, — хіба ніхто не бачыць, што яны хочуць тут прарвацца і робяць абход. Мы павінны біць трывогу!

Карл зноў не адказаў, ён уважліва назіраў за адным маёрам народнай паліцыі, які, здавалася, абыякава стаяў перад домам, шырока расставіўшы ногі. Ён не ўздрыгваў, як Ганс, калі правакатары праз гучнагаварыцель прапаноўвалі народным паліцэйскім, каб яны складалі зброю і пакідалі ачапленне альбо пераходзілі на бок «Свабоды», «пакуль яшчэ не позна!». «Пакуль яшчэ не позна!» Гэтыя выкрыкі дзейнічалі на Ганса так, нібыта яму хацелі загнаць цвік у галаву, і ён падпёр падбародак сцятымі кулакамі. Цяпер стала зусім ясна, што групы, якія збіраюцца за пастамі пагранічнай ахоўы, фарміруюцца некалькімі клінамі на ўскраіне Парыжскай плошчы паводле загадзя распрацаванага плана. «Ратуйце гонар Германіі! Ратуйце Германію!» Гэтыя выкрыкі дзейнічалі на натоўп, гатовы да путчу, як удары пугай. «Адчыніце браму! Адчыніце браму!» — даносілася адтуль. Ганс бачыў, нібыта праз смугу, як там пачалі перасоўвацца ўдарныя кліны, бачыў слабую ахоўную лінію байцоў народнай паліцыі і мімаволі ўзняў руку. Яго вочы шукалі маёра, як быццам ад яго павінна была прыйсці дапамога. Але маёр бясследна знік. Ганс адчуў, як яго сэрца шалёна б'ецца, як ён правай рукой сутаргава хапае Карла за рукаў. І раптам, акурат тады, калі хваляванне пагражала падначаліць яго сабе, відовішча перад ім імгненна змянілася, быццам у кіно. За натоўпам, які раз'юшана выў, вынырнулі аднекуль з бакавой вуліцы два цяжкія амерыканскія танкі і накіраваліся да Брандэнбургскай брамы. Адразу ж з боку Александэрплаца рушылі два нашы грузавікі з паліцэйскімі ў поўнай баявой гатоўнасці і праімчаліся праз Брандэнбургскую браму. Вочы ў Ганса зрабіліся вялікімі ад радасці. Машыны яшчэ не паспелі спыніцца, як народныя паліцэйскія саскочылі на зямлю і сталі шырокім паўколам. І вось у іхнім тыле спыніліся спецыяльныя аўтамашыны, высокакваліфікаваныя рабочыя ў белых спяцоўках муляраў умела і ўпэўнена абслугоўвалі пад'ёмныя механізмы. Не паспеў Ганс як след зразумець, што гэта такое адбываецца, як там ужо вырас з бетонных пліт суцэльны ахоўны вал. «Пераход з прычыны няспынных правакацый закрыт!» — абвясціў на скорую руку намаляваны транспарант. Будаўнікі, ад'язджаючы, смяяліся і прывітальна ківалі паліцэйскім. І ахоўны ланцуг крок за крокам пачаў адыходзіць за вал.

— Браце, — Ганс ад радасці так моцна ўдарыў Карла па плечуку, што той аж прысеў, — яны падаспелі ў самую патрэбную мінуту! — Але пагаварыць ім не ўдалося, бо адна падзея хутка змянілася другой. Цяпер уся ўвага была скіравана ў бок Вільгельмштрасэ. Мужчыны ў шэрых касцюмах байцоў баявых груп пачалі саскакваць з грузавікоў з аўтаматамі і карабінамі ў руках. Сярод іх былі маладыя і старыя з сівымі, а некаторыя нават з зусім белымі валасамі. Без каманды, не гаворачы ні слова, сталі яны плячом к плячу, трымаючы зброю напагатове, як непахісны мур, упоперак шырокай вуліцы Унтэр дэн Ліндэн. Але яны глядзелі не на Брандэнбургскую браму, не прыслухоўваліся да выкрыкаў раз'юшанай зграі, а прыкрывалі сваіх таварышаў, бясстрашна пазіраючы ў вочы фашысцкіх правакатараў і нацкаваных юнакоў. Упэўненымі і рашучымі былі твары гэтых рабочых. Яны ведалі, што гэта значыць — трымаць у руках зброю. Яны пільна сачылі за згуртаваннем асобных груп.

— Нарэшце! — Карл з асалодай вымавіў гэта слова, яно гучала як выратаванне. Яго твар набыў зусім іншы выгляд. — Гэта канчаткова разбурыць усе іхнія планы!

Аднак Ганса не вельмі ўзрадавала гэта змяненне.

— Там на захадзе — амерыканцы! — выкрыкнуў ён і прыпаў тварам да аконнай шыбы, каб лепей бачыць. — Пракляцце, яны накіроўваюцца сюды!

Вочы Карла сажмурыліся ў вузкія шчыліны. Гэта сур'ёзная справа! Няўжо яны рызыкнуць зрабіць неверагоднае? Два вялікія танкі з салдатамі на брані былі ўжо амаль на Парыжскай плошчы, а за руінамі рэйхстага паказаліся ўжо новыя танкі. Усё фашысцкае зборышча заварушылася і хлынула да амерыканскіх салдат, але нейчы сярдзіты ўладарны голас ззгадаў адысці. Нечаканыя рашучыя мерапрыемствы прымусілі нахабных крыкуноў прыціхнуць. Раптоўнае закрыццё пераходу, здавалася, збіла з панталыку правакатараў і іхніх падручных. Але, калі амерыканцы наблізіліся, пачуліся ўслед за гучнагаварыцелем арганізаваныя харавыя выкрыкі: «Вырашэецца лёс Германіі!» Спачатку гэта гучала не вельмі галосна. Ды паступова прарэзлівы голас дыктара пачаў захлынацца ад шалёнага экстазу, і тысячагалосы лямант акампаніраваў яму: «Адчыніце браму! Адчыніце браму!» Прарэзлівы голас дыктара надрываўся ад натугі, і з усяго было відаць, што яго выкрыкі служылі сігналамі для ўсіх гэтых банд. У Ганса на спіне заварушыліся мурашкі. А што будзе, калі гэтыя вар'яты страцяць апошнія кроплі прытомнасці і праз некалькі імгненняў увесь фанатычны натоўп са сляпой лютасцю рынецца на ахоўны вал? Ганс бачыў толькі чалавечую масу, якая выла і раўла, а Карл цвяроза назіраў за танкамі, што набліжаліся. Цяпер яму было ясна, што тут, на гэтым маленечкім кавалачку зямлі, павінна была — бо так хацелася мільярдэрам, — успыхнуць іскра і загарэцца такі пажар, які невядома што мог спаліць і знішчыць. Карл штурхануў Ганса і працягнуў руку ў бок Вільгельмштрасэ. Там маршыравалі байцы нацыянальнай арміі ў шэрай уніформе і стальных шлемах. Цвёрдым быў іхні крок, спакойна і дакладна заняў кожны з іх прызначанае яму месца, упэўнена трымалі іхнія рукі карабіны з прымкнутымі штыкамі. Ад Патсдамскай плошчы да Брандэнбургскай брамы, праз усё былое логава гітлераўскіх ваўкоў працягнуліся іхнія ланцугі.

«Адчыніце браму!» — востра і бязлітасна, як апошні загад, пачулася з гучнагаварыцеля. Натоўп, што сабраўся на граніцы Заходняга Берліна, пачаў рухацца. Спачатку рушылі дзесяткі, пасля сотні. Пярэднія, наблізіўшыся да ланцуга байцоў народнай паліцыі, запаволілі крок, але заднія напіралі на іх. Нехта крычаў, нібыта смяротна ранены. Па-ранейшаму не сціхала тысячагалосае: «Адчыніце браму! Адчыніце браму!» Рука Карла цягнулася да тэлефона, але ён не мог адарвацца ад акна і з жахам назіраў, як адлегласць паміж натоўпам, які рухаўся з ліхаманкавымі выкрыкамі, і нерухомым ланцугом байцоў народнай паліцыі станавілася ўсё меншай і меншай. Ён бачыў таксама, што няспынна набліжаліся амерыканскія танкі і аўтамашыны з заходнеберлінскімі паліцэйскімі, якія рухаліся з розных бакоў. Карл стрымліваў у сабе крык трывогі.

І вось ён адчуў, што зямля пад ім закалыхалася. Ад глухога жалезнага грукату задрыжаў будынак. Карл бачыў, як позіркі таварышаў, якія стаялі там унізе на скрыжаванні вуліц, скіраваліся да Фрыдрыхштрасэ, быццам прыцягненыя магнітам. Грукат, робячыся ўсё больш магутным, нарэшце заглушыў істэрычныя крыкі з таго боку брамы. І вось пад дахам доўгага павільёна плаўна разгарнуўся вялікі чорна-чырвона-залаты сцяг з эмблемай рэспублікі. Байцы з баявых груп, рукі якіх у апошнія мінуты сутаргава сціскалі зброю, з гонарам выпрасталіся. Ужо зусім блізка грымелі гусеніцы першага нашага танка. Цьмяна-шэры волат, выехаўшы з Фрыдрыхштрасэ, зрабіў круты паварот да Брандэнбургскай брамы. У адчыненай вежы стаяў малады лейтэнант, трымаючы дрэўца сцяга. Высока ўзняўся крык радасці, зычнае «ўра!» І вось апусціўся ствол гарматы. Услед загрукацеў другі танк, ён ішоў пад сцягам Саюза Свабоднай Нямецкай Моладзі. Дакладна, як на вучэнні, рухаліся за ім іншыя.

— На гэты раз вам не прайсці. Цяпер мы маем зброю, 1933 больш не паўтарыцца! — выкрыкнуў адным духам Карл. Яго вялікія вочы свяціліся.

Пераклаў з нямецкай мовы А. ЗАРЫЦКІ.

Галоўны рэдактар Н. Е. ПАШКЕВІЧ.
Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, А. І. БУТАКОЎ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, В. Ул. ІВАШЫН, А. Н. МАРЦІНОВІЧ (адказны сакратар), П. Ф. ПРЫХОДЗЬКА, Р. К. САБАЛЕНКА (намеснік галоўнага рэдактара), М. Г. ТКАЧОЎ, І. З. ШАРАХОЎСКІ, І. Б. ШАЦІЛА, Р. Р. ШЫРМА.

Калектыў Дзяржаўнага рускага драматычнага тэатра БССР імя М. Горкага выказвае сваё глыбокае спачуванне галоўнаму рэжысёру тэатра, заслужанаму артысту БССР тав. Співаку Міхаілу Львовічу з повада смерці яго бацькі.